

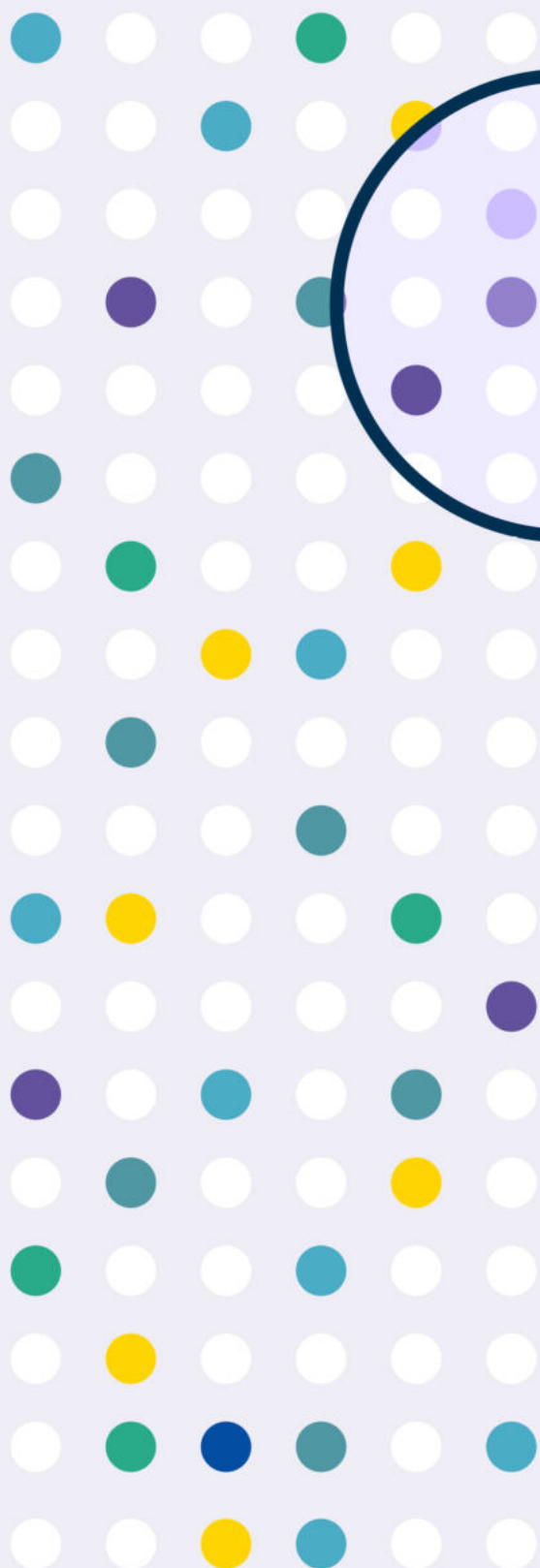

Co-funded by the
European Union

Co-funded by the
Swedish International Development
Cooperation Agency

Sweden
Sverige

Zastupanje rodne perspektive u procesu pristupanja EU

Izvještaj o procjeni države

Crna Gora

2022

Partnerska organizacija

WOMEN'S RIGHTS CENTER
CENTAR ZA ŽENSKA PRAVA

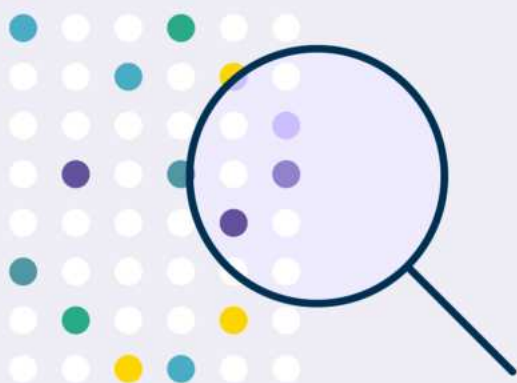

Co-funded by the
European Union

Co-funded by the
Swedish International Development
Cooperation Agency

Sweden
Sverige

Zastupanje rodne perspektive u procesu pristupanja EU

Izvještaj o procjeni države

Crna Gora

2022

Ova publikacija je nastala uz finansijsku podršku Evropske unije a sufinansirala je Švedska agencija za međunarodni razvoj i saradnju. Njen sadržaj je isključiva odgovornost "Centra za ženska prava" i ne odražava nužno stavove Evropske unije ili Švedske agencije za razvoj i saradnju.

Co-funded by
the European Union

Co-funded by the Swedish
International Development
Cooperation Agency

IZVJEŠTAJ O PROCJENI DRŽAVE

Država: Crna Gora

Organizacija koja sastavlja izvještaj: Centar za ženska prava

Godina: 2022, obuhvata period **od 1. januara 2021. do 31. decembra 2021.**

UVOD

Crna Gora je započela pregovore sa EU u junu 2012. U ovom trenutku, tri od 33 poglavlja su privremeno zatvorena (poglavljja 25, 26 i 30), dok su ostala otvorena. Crna Gora je u maju 2020. godine usvojila Novu metodologiju pregovaranja¹, koja se snažnije fokusira na fundamentalne reforme, počevši od vladavine prava i funkcionisanja demokratskih institucija.² Uprkos čvrstom nacionalnom pravnom okviru u oblasti ljudskih prava, njegova slaba implementacija i nedovoljni institucionalni kapaciteti, kao i neadekvatni mehanizmi javne odgovornosti³ ostaju gorući problemi sa negativnim efektima na tempo EU integracija. Nedovoljna koordinacija među institucijama nadležnim za rodnu ravnopravnost⁴ i unutrašnja slabost rodni mehanizama odlažu vidljive rezultate, posebno u ispunjavanju preporuka EU u oblasti osnovnih prava.

Iako Kancelarija za EU integracije - vodeća institucija odgovorna za proces EU integracija, na čelu sa glavnim pregovaračem (koji je ujedno i nacionalni IPA koordinator) pokazuje značajno razumijevanje pitanja rodne ravnopravnosti, postoji prostor za poboljšanje položaja Kancelarije i ukupnog uticaja na proces. Posljednjih godina, rad Delegacije EU u Crnoj Gori, kao drugog ključnog aktera zaduženog za procese integracije u EU, postao je vidljiviji na polju unapređenja rodne ravnopravnosti, ali i dalje postoje određeni izazovi.

Svrha ovog izvještaja je da ocijeni nivo zastupanja rodne perspektive (gender mainstreaming) u procesima evropskih integracija koje vode relevantni državni organi i podržava Delegacija EU u Crnoj Gori. Na osnovu nalaza monitoringa, koji je sproveo Centar za ženska prava (CŽP), cilj izvještaja je da vladinim tijelima nadležnim za EU integracije i zvaničnicima EU pruži preporuke za dalje jačanje zastupanja rodne perspektive u procesima koji vode članstvu u EU. Izvještaj je zasnovan na

¹https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enhancing-accession-process-credible-eu-perspective-western-balkans_en

²Centar za ženska prava, *Rodna ravnopravnost u javnoj upravi Crne Gore*, Januar 2022. Str. 4, <https://womensrightscenter.org/wp-content/uploads/2022/03/Public-Administration-in-Montenegro-Gender-Analysis.pdf>

³-Izvještaj za Crnu Goru za 2021. Godinu uz Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Savjetu, Evropskom ekonomskom i socijalnomkomitetu i Komitetu regiona, Saopštenje o Strategiji proširenja EU za 2020. Godinu (Commission Staff Working Document Montenegro 2021 Report *Accompanying the document* Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2021 Communication on EU Enlargement Policy (EC CR MNE 2020), str. 38

⁴ Odsjek za rodnu ravnopravnost, pod okriljem Generalnog direktorata za ljudska prava Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava (ranije Odjeljenje za rodnu ravnopravnost, ali je nakon izbora 2020. godine kapacitet smanjen na tri službenika); Odbor za ravnopravnost polova Skupštine Crne Gore, Nacionalni savjet za rodnu ravnopravnost; Kontakt osobe za rodna pitanja, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda.

Implemented by:

zajedničkoj metodologiji koju su za ovu konkretnu svrhu razvile partnerske organizacije Koalicije za unapređenje rodne ravnopravnosti kroz proces pristupanja EU (EQUAPRO), a koja uključuje 45 indikatora osmišljenih u skladu sa Gender akcionim planom EU III (GAP III) i revidiranu metodologiju za proširenje EU. Metodologija korištena za sastavljanje izvještaja uključivala je i primarne i sekundarne izvore podataka. Konkretno, obavljani su intervjui sa ključnim pružaocima informacija, analiza sadržaja, pregled javno dostupnih dokumenata i jedan mrežni sastanak sa nacionalnim OCD koje se bave zaštitom ljudskih prava.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

KRITERIJUM A. IZVJEŠTAJI DRŽAVE SU ORJENTISANI KA ZASTUPANJU RODNE PERSPEKTIVE

1. Koliko je puta rod spomenut u Izvještaju o zemlji	19
2. Koliko puta se žene/djevojčice spominju u Izvještaju	Žene - 38 Djevojčice - 4
3. Koliko se puta dječaci/muškarci pominju u Izvještaju	Muškarci - 6 Dječaci - 3
4. Procenat poglavlja koja zastupaju rodnu perspektivu ⁵	6,06% ⁶
5. Broj zvaničnih preporuka o zastupanju rodne ravnopravnosti uključenih u Izvještaj	3
6. Broj drugih preporuka sa rodnom perspektivom uključenih u narativ poglavlja	5
7. Stepen u kojem su u izvještaju o zemlji korišćeni rodno razvrstani podaci	Umjereno
8. U kojoj su mjeri teme koje preporučuju organizacije koje zastupaju prava žena uključene u Izvještaj	Opsežno

Postoji kontinuirani napredak u zastupanju rodne perspective u Izvještaju Evropske komisije za Crnu Goru, a evidentni su i naponi da se rodna perspektiva integriše u više poglavlja, kao i da se obezbijede dodatne informacije vezane za položaj žena u društvu i pitanja rodne ravnopravnosti. Međutim, većina poglavlja (31 od 33) ostaje rodno slijepa tako da bi dalje poboljšanje u tom pogledu bilo od koristi. Izvještaj Evropske komisije za 2021. pokazuje nedovoljan napredak u odnosu na značajan broj pitanja koja se tiču žena, djece i marginalizovanih društvenih grupa, mapiranih i u prošlogodišnjem Izvještaju čije su preporuke navedene kao uglavnom i dalje važeće. Ističe se obaveza dužne pažnje u ispunjavanju preporuka Evropske komisije i međunarodnih organizacija, kao ključnih kriterijuma za članstvo Crne Gore u Evropskoj uniji.

U Izvještaju za 2021. godinu, EU je Vladi Crne Gore uputila tri zvanične preporuke za unapređenje rodne ravnopravnosti:

⁵ Da bi poglavlje bilo rodno usmjereno, moralo bi uključiti rodnu analizu, što znači posebno upućivanje na situaciju i potrebe različitih žena i djevojčica, muškaraca i dječaka u određenom sektoru. Takođe, idealno bi bilo uključiti analizu ključnih prepreka napretku u određenom sektoru/domenu kao što je, na primjer, nedostatak stambenih, zemljišnih i imovinskih prava u oblasti pristupa žena ekonomskim pravima, itd.

⁶ 2 od ukupno 33 poglavlja.

- Parlament treba da ojača profesionalne i stručne kapacitete svog administrativnog osoblja i poboljša političku zastupljenost žena⁷;
- Unaprijediti pravni i institucionalni okvir kako bi se osigurao bolji pristup pravdi, proceduralnim pravima i besplatnoj pravnoj pomoći za žrtve kršenja ljudskih prava i zločina, posebno za djecu, žene, pripadnike manjina, uključujući Rome i Egipćane, kao i osobe sa invaliditetom⁸.
- Nastaviti sa sprovođenjem zakona o radu i razviti kvalitetne mjere zapošljavanja usmjerene na mlade, žene, osobe sa invaliditetom, manjine i ugrožene osobe pogođene pandemijom⁹.

Ostale preporuke u narativu Izvještaja odnose se na potrebu za:

- daljim usklađivanjem zakonodavstva sa Istanbulskom konvencijom i preporukama GREVIO komiteta kako bi se usvojile adekvatne definicije rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici, dok se u Izvještaju ističe da seksualno uznemiravanje još nije kriminalizovano¹⁰;
- ulaganje neophodnih sredstava u uspostavljanje službi za podršku žrtvama u zdravstvenom i socijalnom sektoru i usluge podrške porodici i terenskog rada¹¹;
- podizanje minimalne starosne granice za stupanje u brak zbog toga što je praksa ugovorenih dječijih brakova u Romskoj i Egipćanskoj zajednici i dalje na zabrinjavajućem nivou¹²;
- poboljšanje kapaciteta za otkrivanje velikih mreža trgovine ljudima, posebno za seksualnu eksploataciju¹³;
- uspostavljanje zakonodavnih i nezakonodavnih mjera koje se tiču ravnoteže između poslovnog i privatnog života¹⁴.

Izvještaj za 2021. nudi unaprijeđeni prikaz rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici i prepoznaje mnoge izazove, u rasponu od praćenja postojećeg pravnog i strateškog okvira i politika do podrške žrtvama, njihovog pristupa pravdi, nedostatka sistemskog pristupa u pogledu fizičke zaštite žrtava, nedostatka pravne kvalifikacije djela nasilja u porodici, praćenog blažim sankcijama. Takođe postoji stalna zabrinutost zbog ograničenog političkog učešća žena, nedostatka žena među liderima političkih stranaka i vrlo malog broja žena u rukovodstvu stranaka. Kada je riječ o učešću žena na tržištu rada, izvještaj nudi detaljan pregled i ilustruje kako postojeća struktura socijalnih davanja obeshrabruje žene, budući da finansijski povrat potreban za rad (tj. rezervisana plata) ima tendenciju povećanja sa brojem djece. S tim u vezi, Izvještaj nudi veoma korisnu preporuku za usvajanje mjera usmjerenih na balans između poslovnog i privatnog života. Takođe uključuje podatke koji odražavaju veću neaktivnost i nižu stopu zaposlenosti žena u poređenju sa muškarcima. Uočene su i prepreke sa kojima se žene suočavaju na tržištu rada, kao što su rodni jaz (gender gap) i seksualno uznemiravanje na radnom mjestu. Izvještaj negativno ocjenjuje mjere koje se tiču neplaćenog rada. U njemu se spominju negativni efekti pandemije COVID-19. Važno je dalje napomenuti kako je pandemija uticala

⁷ Detaljnu analizu o političkom učešću žena možete pronaći u Rodnoj analizi parlamentarnih izbora Centra za ženska prava iz 2020.g. Preporuka u Izvještaju EK o Crnoj Gori 2021, str.10

⁸ Izvještak o zemlji EK za 2021, str.29

⁹ Izvještak o zemlji EK za 2021, str.88

¹⁰ Ibid, str.35

¹¹ Ibid, str.36

¹² Ibid.

¹³ Ibid, str.46

¹⁴ Ibid, str.90

na rad ustanova socijalne zaštite i njihov nedostatak proaktivnog pristupa žrtvama rodno zasnovanog nasilja.

Dok Izvještaj već upućuje na različite oblike rodno zasnovanog nasilja uključujući prisilne brakove, trgovinu ljudima, seksualno uznemiravanje na radnom mjestu, takođe je važno razmotriti i druge vrste rodno zasnovanog nasilja kao što su silovanje, uhođenje i femicid. Komplikovana procedura licenciranja¹⁵ utiče na nezavisnost NVO-a koji pružaju specijalizovane usluge žrtvama nasilja, tako da bi se u sledećem Izvještaju preporuke trebale proširiti i u tom pogledu.

Sve u svemu, postoji prostor za dalje unapređenje zastupanja rodne perspektive u Izvještaju o Crnoj Gori uključivanjem rodno razvrstanih podataka¹⁶, na primjer u Poglavlju 18 – Statistika, posebno sa pogledom na predstojeći popis stanovništva. Kratko upućivanje na mali broj žena u nauci, žena na akademskim pozicijama i u članstvu Crnogorske akademije nauka¹⁷, ili podaci o učešću žena u kulturi itd, takođe bi mogli biti uključeni u buduće izvještavanje. Kvantitativno utemeljeno i regionalno uporedivije procjene Evropske komisije mogle bi pomoći u mjerenju stvarnog napretka zemlje, umjesto da se pretežno koriste kvalitativne ocjene¹⁸.

Prema dobijenim informacijama¹⁹ i iskustvu Centra za ženska prava (WRC), Delegacija EU je generalno otvorena za doprinose OCD. ČŽP je dao inpute za Izvještaj o Crnoj Gori za 2021. godinu, koji su u velikoj mjeri usvojeni. Izvještaj je uključio preporuke ČŽP o potrebi za: jačanjem značaja promovisanja antidiskriminatornih mehanizama; sprovođenjem mjera za suzbijanje stereotipa i diskriminatornih praksi; sprovođenjem mjera za povećanje političkog učešća žena; obezbjeđivanjem efikasne zaštite djece od nasilja u porodici, intenziviranjem aktivnosti na suzbijanju dječijih brakova u romskoj zajednici; izmijenom Zakona o zabrani diskriminacije kako bi se uveli definicija i opseg diskriminacije na osnovu pola; uvođenjem krivičnog djela seksualnog uznemiravanja u Krivični zakonik Crne Gore; nastavljanim edukacije i obuka sudija za upotrebu primjenjivih međunarodnih instrumenata, posebno EU propisa u vezi sa rodno zasnovanom diskriminacijom na radu; poboljšanjem elektronske obrade predmeta i dr²⁰.

KRITERIJUM B. SASTANCI ODBORA ZA STABILIZACIJU I UDRUŽIVANJE UKLJUČUJU RODNA PITANJA

¹⁵ Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti („Službeni list CG“ br.27/13...31/17) <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/zakon-o-socijalnoj-i-djecjoj-zastiti.html>

¹⁶ Osim poglavlja 23 i 19, koja daju pregled statusa žena, ostala poglavlja su uglavnom rodno slijepa. Neka od njih uključuju rodno razvrstane podatke u odjeljcima kao što su žene u pravosudnom sistemu (kao sudije i tužioci), žene koje traže azil, žene smještene u prihvatnim centrima u zemlji, podaci o zatvorenicima, ženama žrtvama trgovine ljudima, RAE učenicima, tražiocima azila, ženama smještenim u prihvatnim centrima u zemlji, ženama na tržištu rada, podacima o stopi zaposlenosti itd.

¹⁷ Za više informacija posjetite : <http://www.canu.me/clanovi>

¹⁸ Za više informacija posjetite: *The Enlargement Impasse and the Necessity for its Transformation*: <http://media.institut-alternativa.org/2021/07/TEN-CEPS-The-Enlargement-Impasse-and-the-Necessity-for-its-Transformation.pdf>, Also: <https://institut-alternativa.org/en/the-report-of-european-commission-on-montenegro/>

¹⁹ Intervju sa kontakt osobom za rodna pitanja u Delegaciji EU, obavljen 10. februara 2022.

²⁰ Centar za ženska prava, *Doprinosi Državnom izvještaju EK, Prava žena u Crnoj Gori*, 2020;

9. % sastanaka Odbora za stabilizaciju i udruživanje sa pitanjima rodne ravnopravnosti na dnevnom redu	N/P
10. % sastanaka pododbora sa pitanjima rodne ravnopravnosti na dnevnom redu	Ne može se izvesti zaključak
11. U kojoj mjeri je EU konsultovala organizacije koje se bave zaštitom prava žena prije sastanaka pododbora	Umjereno
12. U kojoj mjeri se zaključci odbora i pododbora za stabilizaciju i udruživanje bave pitanjima rodne ravnopravnosti	Ne može se izvesti zaključak

U svrhu praćenja, ČŽP je zatražio gore navedene informacije od Delegacije EU u Crnoj Gori (CG). Pododbori za stabilizaciju i udruživanje sastajali su se redovno tokom 2021. godine²¹, ali dnevni red sjednica uglavnom nije bio javno dostupan. Delegacija EU u Crnoj Gori podijelila je neke osnovne agende pojedinih sastanaka pododbora, koji su analizirani u nastavku:

1. 10. sastanak Pododbora za pravdu, slobodu i bezbjednost - online sastanak, 17. -18. marta 2021. godine; Pitanja rodne ravnopravnosti jasno su istaknuta na dnevnom redu u tački 3.6: Nediskriminacija i rodna ravnopravnost. ČŽP je prisustvovao pripremnom sastanku sa predstavnicama DG NEAR uoči sastanka Pododbora, najvažnijeg sastanka između EU i Crne Gore o pitanjima vladavine prava koji se tiču izvršavanja obaveza Crne Gore u pregovorima o pristupanju EU u glavnim oblastima politike obuhvaćenim poglavljima 23 i 24.
2. 11. sastanak Pododbora EU i Crne Gore za inovacije, ljudske resurse, informacije, društvo, socijalnu politiku - video konferencija, 8. oktobar 2021; - Pitanja rodne ravnopravnosti jasno su istaknuta na dnevnom redu u tački 4.7: „Poduzeti koraci za rješavanje pitanja nediskriminacije i ravnopravnosti žena i muškaraca u zapošljavanju i socijalnoj politici (usklađivanje sa *acquis*-om i razvojem politike)“.

Dnevni red i zaključci sa sastanaka Odbora za stabilizaciju i pridruživanje i pododbora nisu javno dostupni i nije im se moglo pristupiti, stoga se, kao rezultat, ne može zaključiti da li su uključena pitanja rodne ravnopravnosti.

Prema informacijama dostupnim na internetu, Odbor za stabilizaciju i pridruživanje se nije sastao tokom 2021. godine. Ministarstvo za kapitalne investicije Crne Gore objavilo je kratku informaciju o

²¹ Podkomitet EU-Crna Gora za pravdu, slobodu i bezbjednost (videokonferencija, 17-18. mart 2021.); Podkomitet EU i Crne Gore za transport, energetiku, životnu sredinu, klimatske promjene i regionalnu politiku (videokonferencija, 8-9. jun 2021.); Podkomitet EU-Crna Gora za unutrašnje tržište i konkurenciju (videokonferencija, 10. jun 2021.);); Podkomitet EU-Crna Gora za trgovinu, industriju, carinu i poreze (videokonferencija, 5. oktobar 2021.); Podkomitet EU-Crna Gora za poljoprivredu i ribarstvo (videokonferencija, 7. oktobar 2021.); Sastanak Pododbora EU i Crne Gore za inovacije, ljudske resurse, informacije, društvo, socijalnu politiku (videokonferencija, 8. oktobar 2021.); Posebna grupa EU i Crne Gore za reformu javne uprave (videokonferencija, 18. oktobar 2021.); Pododbor za ekonomska, finansijska pitanja i statistiku SSP EU – Crna Gora (videokonferencija, 21. oktobar 2021.). Pogledajte sljedeće linkove: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5075-2022-INIT/en/pdf>; https://www.parlament.gv.at/PAKT/EU/XXVII/EU/07/51/EU_75148/imfname_11096096.pdf; <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11058-2021-INIT/en/pdf>; https://www.parlament.gv.at/PAKT/EU/XXVII/EU/05/95/EU_59567/imfname_11063065.pdf.

11. sjednici Odbora²², koja je održana online 26. januara 2022. godine, u video formatu, ali bez upućivanja na agendu.

KRITERIJUM C. STRATEŠKI ANGAŽMAN EU NA RAVNOPRAVNOSTI POLOVA NA NIVOU DRŽAVE SE PRAKTIKUJE

13. Dogovoren plan implementacije na državnom nivou (CLIP) za GAP III i proslijeđen glavnom sjedištu (Brisel) (indikator 5.1 GAP III)	Da
14. Sproveden/ažuriran rodni profil zemlje	Da
15. Sprovedena/ažurirana potpuna rodna analiza	Ne
16. Broj sektorskih rodni analiza za prioritetne oblasti u okviru programskog ciklusa 2021-2027 izrađenih i proslijeđenih glavnom sjedištu (Brisel) (indikator 5.2)	1
17. Step u kojem se Delegacija EU uključuje u dijalog o rodnoj ravnopravnosti sa vladama, nacionalnim mehanizmima za rodnu ravnopravnost, parlamentima i drugim institucionalnim akterima (indikator 7.1)	Opsežno
18. Step do kojeg je Delegacija EU konsultovala civilno društvo, uključujući organizacije koje zastupaju prava žena za razvoj plana implementacije na državnom nivou	Opsežno
19. Step u kojem se Delegacija EU uključuje u dijalog o rodnoj ravnopravnosti sa civilnim društvom, uključujući organizacije koje zastupaju prava žena (indikator 7.2)	Opsežno
20. Step u kojem se Delegacija EU uključuje u dijalog sa civilnim društvom o pitanjima koja se tiču žena, mira i sigurnosti u partnerskim zemljama (indikator 7.2)	Nimalo

CLIP za GAP III je usvojen u julu 2021. od strane Delegacije EU u Crnoj Gori²³. Zasniva se na nizu online konsultacija koje je Delegacija EU održala sa državama članicama EU, međunarodnim organizacijama i nacionalnim OCD. Iako je Delegacija EU kontaktirala oko 40 nacionalnih OCD tražeći sugestije za CLIP, dobila je vrlo ograničene povratne informacije (odazvalo se 4-5 OCD). Među njima, samo je Centar za ženska prava odgovorio komentarima koji su kasnije u velikoj mjeri uključeni u zvaničnu verziju CLIP-a. Na primjer, Delegacija EU usvojila je preporuku ČŽP da se uključi referisanje na CEDAW konvenciju kao mjerilo za dalji razvoj nacionalnog pravnog okvira. Takođe, dodatno je uključeno upućivanje na nekoliko važnih regionalnih akcija koje finansira EU. Tradicionalno, zajednički sastanci EUD i OCD predstavljaju efikasan model komunikacije i poželjan metod za aktivno uključivanje lokalnih OCD u rad Delegacije EU²⁴. Jasnije obrazloženje metoda na

²² Više informacija na: <https://www.gov.me/clanak/xi-sastanak-odbora-za-stabilizaciju-i-pridruzivanje>

²³ Na osnovu povratnih informacija kontakt osobe za rodna pitanja u Delegaciji EU, planirano je da se ažurira svake druge godine, ali se sljedeće ažuriranje očekuje već tokom ove godine.

²⁴ „Drugo pitanje je koliko se logistički mogu unaprijediti ovi sastanci jer često uključuju predstavnike različitih OCD u Crnoj Gori, gdje se ženski glas nije uvijek mogao čuti na način na koji zaslužuje“: učesnica nacionalnog sastanka umrežavanja održanog sa 10 OCD koje se bave sa ženama i ljudskim pravima. Sastanak nacionalnog umrežavanja 25. februara u hotelu CUE, Podgorica. Sastanku je prisustvovalo 10 predstavnica istaknutih OCD koje rade u oblasti rodne ravnopravnosti i ljudskih prava: Udruženja Spectra, QUEER MNE, Udruženja mladih sa hendikepom CG, Ženske alijanse za razvoj, Instituta alternativa, Saveza slijepih, SOS Nikšić, Akcije za ljudska prava, NVO Stana i NVO Juventas. Učesnici su razgovarali o brojnim zajedničkim temama i razmjenjivali iskustva u vezi sa zajedničkim zagovaračkim inicijativama. Organizacije su se kroz ovaj sastanak umrežavanja upoznale sa radom Komisije za praćenje implementacije Strategije rodne ravnopravnosti 2021-2025, preporukama iz Izvještaja EK za Crnu Goru 2021 i aktivno su komentarisale predstavljena dokumenta.

osnovu kojih EU namjerava da intenzivira ovaj dijalog se može unijeti u sledeći CLIP, što je takođe bio prijedlog koji je Delegaciji EU dostavio ČŽP.

Profil rodne ravnopravnosti (GEP)²⁵, koji je objavljen 2021. godine kao podrška pripremi CLIP-a, dotiče različite oblasti uključujući: 1) Vladavinu prava, 2) Obrazovanje i nauku, 3) Zapošljavanje i socijalnu zaštitu, 4) Zdravstvenu zaštitu, 5) Poljoprivredu, 6) Konkurentnost i inovacije, 7) Energetiku, transport i klimatske promjene, 8) Sigurnost i odbranu. Poseban segment GEP-a predstavlja upućivanje na tekuće projekte o rodnoj ravnopravnosti i osnaživanju žena. Iako se sastoji od kratkog pregleda statusa rodne ravnopravnosti u različitim sektorskim politikama, propušteno je da se objasni vitalna uloga i doprinos OCD koje zastupaju prava žena u približavanju Crne Gore EU standardima i *acquis*-u, uključujući pitanja političkog učešća žena, trgovine ženama, zapošljavanja i socijalne zaštite. Takođe, nisu navedeni svi tekući projekti OCD o rodnoj ravnopravnosti i osnaživanju žena koje finansira EU²⁶. U odjeljku o bezbjednosti i odbrani posebno nedostaju informacije o ulozi OCD koje zastupaju prava žena u suprotstavljanju nasilju, etno-nacionalizmu kao i promovisanju pomirenja.

U pogledu sveobuhvatnih sektorskih analiza koje podržava EU, izrađena je jedna: "Rodna analiza reforme javne uprave", koju je izradio Centar za ženska prava²⁷ tokom 2021. godine, a objavljena je početkom 2022. godine. Delegacija EU posvećena je radu na razvoju više rodniha analiza, koje bi bile korisne i za zemlju u kreiranju budućih javnih politika.

Delegacija EU je u velikoj mjeri uključena u dijalog o rodnoj ravnopravnosti. Redovno se organizuju sastanci sa ambasadama, vladinim zvaničnicima i OCD koje zastupaju prava žena (otprilike dva puta mjesečno)²⁸. Dolaskom nove ambasadorke EU, koja je učestvovala i na panelu "Žene u liderstvu"²⁹, rodna ravnopravnost je postavljena kao viši politički prioritet³⁰. Saradnja sa Parlamentom unaprijeđena je osnivanjem Ženskog parlamenta³¹, na čijoj je 13. sjednici učestvovala ambasadorka EU u Crnoj Gori putem zoom platforme. Preporučuje se jačanje saradnje sa parlamentarnim Odborom za rodnu ravnopravnost, što bi poboljšalo njegovu vidljivost i ulogu u praćenju i uticaju na buduće sadržaje zakona i strategija.

Neophodno je unaprijediti dijalog o rodnoj ravnopravnosti sa lokalnim opštinama³², kao i bolje umrežavanje sa kontakt osobama za rodna pitanja i drugim rodniha mehanizmima u zemlji³³. Očekuju se i vidljiviji rezultati saradnje različitih OCD koje zastupaju prava žena i Delegacije EU, a do njih se može doći strukturiranjem međusobnog dijaloga, odnosno organizovanjem redovnih sastanaka isključivo posvećenih pitanjima rodne ravnopravnosti. Ovako fokusirani *brifinzi* mogli bi doprinijeti

Sveukupni rezultat sastanka bio je bolje razumijevanje ključnih zakona u oblasti rodne ravnopravnosti i jačanje saradnje za buduće zajedničke napore zagovaranja.

²⁵ UNDP, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava i EU, Profil rodne ravnopravnosti, jul 2021.

²⁶ Uznemiravajuće je da se u GEP-u pominju samo one OCD koje sprovode projekte koje finansira UN.

²⁷ Centar za ženska prava, Rodna ravnopravnost u javnoj upravi u Crnoj Gori, januar 2022.

²⁸ Informacije dobijene iz intervjua sa kontakt osobom za rodna pitanja u Delegaciji EU u Crnoj Gori, organizovanim 10.02.2022.

²⁹ U organizaciji Centra za ženska prava, 18. mart 2022.

³⁰ Povodom 8. marta, obratila se svim zainteresovanim stranama da preduzmu konkretne akcije kako bi pomogli ženama i djevojkama u Crnoj Gori da vode sigurnije, zdravije i prosperitetnije živote.

³¹ Više o radu Ženskog parlamenta na: <https://www.skupstina.me/me/kategorije/zenski-parlament>

³² Pozitivan primjer predstavlja inicijativa ReLOad koja ima za cilj osnaživanje mladih i žena širom zemlje, a u saradnji sa lokalnim opštinama. Više informacija na: https://www.eeas.europa.eu/node/94084_en

³³ Informacije o sesiji na: <https://www.skupstina.me/me/sjednice-radnih-tijela/odbor-za-rodnu-ravnopravnost>

podizanju nivoa svijesti o stvarnom stanju rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori. Rodna pitanja moraju biti pokrenuta prilikom redovnih sastanaka sa ambasadorima.

Umrežavajući sastanak o rodnoj ravnopravnosti sa fokusom na proces pristupanja EU³⁴ pokazao je da se OCD koje se bave pravima žena sa invaliditetom ponekad osjećaju isključeno iz vodećih događaja o rodnoj ravnopravnosti, kao što je *16 dana aktivizma protiv rodno zasnovanog nasilja*³⁵ ili nemaju dovoljno razvijenu komunikaciju sa Delegacijom EU. Delegacija EU bi u narednom periodu trebala da posveti dodatnu pažnju intersekcionalnoj diskriminaciji žena i djevojčica sa invaliditetom kako bi se njihove potrebe detaljnije odrazilo u preporukama i prioritetima za djelovanje.

Dijalog sa civilnim društvom o ženama, miru i sigurnosti između Delegacije EU i OCD izostaje. Delegacija EU je svjesna potrebe da se poveća vidljivost i važnost ovih pitanja³⁶.

KRITERIJUM D. EU ZASTUPA UNAPREĐENJE RODNE PERSPEKTIVE U SVIM AKCIJAMA I CILJANIM AKCIJAMA

21. Broj i procenat novih akcija koje su rodno odgovorne/ciljane (GM1 + GM2) na nivou zemlje (indikator 1.1 GAP III)	100%
22. Broj i procenat novih rodno ciljanih akcija (GM2) sprovedenih putem nacionalne alokacije (indikator 1.2 GAP III)	4
23. Ukupno finansiranje za podršku rodnoj ravnopravnosti na nivou zemlje (GM1 + GM2) (indikator 1.3 GAP III)	Oko 33 517 mil eur
24. Iznos sredstava opredijeljenih ženskim organizacijama i pokretima na nivou zemlje (indikator 1.4 GAP III)	Ne može se izvesti zaključak
25. Procenat novih akcija koje podržavaju reforme upravljanja javnim finansijama koje uključuju komponentu rodnog budžetiranja (indikator 3.1 GAP III)	N/P

EU ne raspolaže internim mehanizmom za praćenje tačnog iznosa sredstava koja su dodijeljena za podršku ciljevima rodne ravnopravnosti u okviru GM1 aktivnosti.

Tokom 2021. godine Delegacija EU sklopila je četiri ugovora sa oznakom GM2:

- 1. Komuniciranje rodne ravnopravnosti** - sprovodi UNDP, trajanje od 1.2.2021. do 1.8.2022.; budžet 200.000 EUR. Opšti cilj – doprinijeti rodno ravnopravnoj Crnoj Gori, gdje žene i muškarci, djevojčice i dječaci, u svojoj svojoj različitosti, uživaju jednake mogućnosti. Specifični cilj – poboljšani kapaciteti za unaprijeđenje i integraciju rodne ravnopravnosti u upravljanju, kulturi, medijima i institucijama za ljudska prava kako bi se podsticala i podržavala kultura tolerancije i ravnopravnosti rodova u javnom diskursu. Rezultat 1: Stvoreno podsticajno okruženje za javni diskurs koji omogućava smanjenje strukturne nejednakosti između žena i muškaraca; Rezultat 2: Stvorena svijest o diskriminatornim praksama kroz pojačanu

³⁴ Centar za ženska prava je od 24. do 25. februara organizovao dvodnevnu radionicu tokom koje su se učesnici (nacionalne OCD za ljudska prava) upoznali sa procesima zastupanja rodne perspektive javnih politika i obavezama zemlje u okviru EU integracija, a posebno GAP III.

³⁵ Više informacija o događaju na: <https://www.osce.org/mission-to-montenegro/506068>, <https://podgorica.me/vijesti/1926>, <https://www.standard.co.me/drustvo/video-pometi-nasilje-16-dana-aktivizma-protiv-nasilja-nad-zenama/>.

³⁶ Informacija iz intervjua sa kontakt osobom za rodna pitanja realizovanog tokom terenskih aktivnosti u pripremi ovog izvještaja.

horizontalnu saradnju između institucija i organizacija za ljudska prava, kulture i medija u vezi s pitanjima rodne ravnopravnosti

Sa **Centrom za građansko obrazovanje** potpisana su tri pod-granta sa oznakom GM2 unutar projekta vrijednog 3 milijuna eura.

2. ***Oснаživanje i podrška ženama s iskustvom nasilja*** - sprovodi SOS telefon za žene i djecu žrtve Bijelo Polje. Saradnici: Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP), Vlada Crne Gore – Područna jedinica Policijske uprave Bijelo Polje; Osnovno državno tužilaštvo; Područno tijelo za prekršaje; i Osnovni sud Bijelo Polje. Trajanje projekta je 9 mjeseci, a ukupni odobreni budžet je 11.128,00 EUR. Opšti cilj - doprinijeti poboljšanju zaštite žena žrtava nasilja i njihovom osnaživanju da prekinu krug nasilja. Specifični ciljevi - unaprijediti usluge podrške ženama koje su doživjele nasilje te doprinijeti poboljšanju efikasnosti nadležnih institucija na lokalnom nivou (MUP, Centar za socijalni rad, zdravstvo, tužilaštvo, sudovi, lokalna uprava). Očekivani rezultati projekta su jačanje kvaliteta dostupnih usluga podrške i samopomoći ženama žrtvama nasilja, pojačano djelovanje i saradnja nadležnih institucija i civilnog društva u prevenciji i procesuiranju slučajeva nasilja.
3. ***TRUCE – Rad pravosudnih tijela u slučajevima porodičnog nasilja u primorskim opštinama*** – sprovodi NVO Ksena. Trajanje projekta je 12 mjeseci, a ukupno odobreni budžet je 17.077,20 EUR. Opšti cilj - doprinos zaštiti ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori, sa fokusom na prava marginalizovanih grupa. Specifični cilj - doprinijeti borbi protiv porodičnog nasilja, unaprijeđenju prava žena i ravnopravnosti polova, te jačanju usluga podrške žrtvama koje OCD pružaju ženama i djeci žrtvama nasilja na primorju Crne Gore. Rezultati projekta biće analiza postupanja pravosuđa u slučajevima porodičnog nasilja u četiri primorske opštine Crne Gore (Herceg Novi, Budva, Tivat i Kotor), ojačani kapaciteti OCD-a za pružanje adekvatne i održive podrške ženama i djeci žrtvama porodičnog nasilja iz Kotora i Budve te podizanje svijesti vlasti i građana u ciljanim opštinama o važnosti prevencije nasilja.
4. ***Multisektorska suradnja kao uvjet prevencije i zaštite od rodno uvjetovanog nasilja*** - nosilac projekta: SOS telefon za žene i djecu žrtve Podgorica. Partneri: SOS telefon za žene i djecu žrtve Podgorica Ulcinj. Saradnici: Centar za socijalni rad opštine Bijelo Polje; Zavod za socijalnu i dječju zaštitu; i Visoki sud za prekršaje Crne Gore. Trajanje projekta je 12 mjeseci, a ukupni odobreni budžet je 48.616,00 EUR. Opšti cilj - doprinijeti efikasnoj zaštiti i podršci ženama koje su doživjele rodno zasnovano nasilje u skladu sa međunarodnim standardima i nacionalnim propisima. Specifični cilj - unapređenje politika i prakse državnih organa i organizacija civilnog društva i jačanje nezavisnih kontrolnih mehanizama u oblasti zaštite od porodičnog nasilja u Crnoj Gori.

Postoji ukupno pet akcionih dokumenata³⁷ za IPA III (2021-2027), koji su označeni kao GM1, što znači da su im rodna ravnopravnost i osnaživanje žena i djevojčica bitni ciljevi. Međutim, detaljna analiza pokazuje da nisu u skladu sa minimalnim zahtjevima OECD DAC-a za označavanje GM1 (nedostatak rodne analize, nedostatak rodno razvrstanih podataka i nedostatak uključivanja relevantnih indikatora za mjerenje napretka rodne ravnopravnosti) i stoga bi trebali biti označeni sa

³⁷ Instrument za evropske integracije; EU za životnu sredinu i klimatsku akciju; EU za povezanost i zelenu agendu; EU za sektor poljoprivrede; EU za reforme: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance/montenegro-financial-assistance-under-ipa-ii_en

GM0. Ukupan zbir iznosa svih pet tendera je 33 517 352,94 eura, ali u stvarnosti cjelokupna sredstva nisu usmjerena na rodnu ravnopravnost. Nedosljednosti u sistemu rodnog označavanja i netačno označavanje akcionih dokumenata ukazuju na to da rodno odgovorno budžetiranje nije osmišljeno i da se ne može predvidjeti stvarni iznos koji će biti izdvojen za akcije koje osnažuju žene. Takođe, iznos sredstava opredijeljenih ženskim organizacijama i pokretima u zemlji ne može se mjeriti jer metodologija rodnih markera ne dozvoljava razlikovanje po korisnicama. Detaljne informacije o akcionim dokumentima uključene su u ANEKS 2 ovog izvještaja.

Svaki dokument predviđa angažovanje OCD zarad konsultacija i uključivanja u buduće korake procesa implementacije. Predstavnik ili predstavnica nacionalnog mehanizma za rodnu ravnopravnost takođe će biti pozvan da prisustvuje sastancima u slučajevima kada to obezbjeđuje dodatnu vrijednost diskusiji i pomaže integrisanju rodne perspektive u određeni sektor.

KRITERIJUM E. EU KAO PRIMJER PRAKSE

26. Broj i procenat žena na višim i srednjim rukovodećim pozicijama u Delegaciji/kancelariji EU (indikator 10.1 GAP III)	57%
27. Procenat menadžmenta obučenog o rodnoj ravnopravnosti i GAP-u III u Delegaciji EU i misiji ZBOP (indikator 10.2)	14% ³⁸
28. Procenat menadžmenta obučenog o pitanjima koja se tiču žena, mira i bezbjednosti u Delegaciji EU i misiji Zajedničke sigurnosne i odbrambene politike (CSDP) (indikator 10.2)	0
29. Broj savjetnika/ fokalnih tačaka za rodna pitanja u Delegaciji EU i misiji Zajedničke sigurnosne i odbrambene politike (CSDP)	2

Žene zauzimaju četiri visoke pozicije u Delegaciji: šefica delegacije, zamjenica šefa političkog odjeljenja, zamjenica šefa za saradnju i šefica administracije od ukupno 7 rukovodećih pozicija ili 57%.

Pozicija kontakt osobe za rodna pitanja (GFP) u Delegaciji EU nije popraćena formalnim opisom posla i nije posao s punim radnim vremenom. Jedan član osoblja nadgleda rodna pitanja u Odsjeku za saradnju i radi u oblasti projekata i finansijske podrške, a jedan član osoblja u Političkoj sekciji nadgleda rodna pitanja sa političkog i izvještajnog aspekta. Kontakt osobe za rodna pitanja su obično dvostruko angažovane jer podjednako pokrivaju i rodna i ljudska prava. Ograničena finansijska sredstva za podršku zastupanju rodne ravnopravnosti i ciljevima rodne ravnopravnosti mogu biti još jedno pitanje od značaja za efikasan rad kontakt osoba za rodna pitanja.

Generalno, postoji prostor za unapređenje znanja o rodnoj ravnopravnosti među zaposlenima u Delegaciji EU, kao i među višim rukovodećim osobljem. Povremeno se, u saradnji sa UNDP CG, organizuju obuke za ove ciljne grupe. Osim toga, mora se napomenuti da niko od rukovodstva nije obučen za pitanja koja se tiču žena, mira i bezbjednosti, niti postoji član osoblja zadužen za sa njima povezane zadatke.

KRITERIJUM F. VLADA USVAJA ZAKONODAVSTVO U SKLADU SA EU *ACQUIS COMMUNAUTAIRE* O RAVNOPRAVNOSTI POLOVA I KONSULTUJE SE SA ORGANIZACIJAMA KOJE ZASTUPAJU PRAVA ŽENA

³⁸ Jedna od sedam. Isti izvor informacija.

30. U kojoj mjeri se rodna ravnopravnost obrađuje u Nacionalnom programu za usvajanje <i>acquis-a</i> (NPAA-PPCGEU)	Minimalno
31. U kojoj mjeri su ključni zakoni o rodnoj ravnopravnosti i pristupanju EU otvoreni za javne konsultacije	U potpunosti
32. U kojoj mjeri se uzimaju u obzir doprinosi unapređenju zakona / amandmana / politika u skladu sa pravnim tekovinama EU o rodnoj ravnopravnosti	Umjereno
33. U kojoj mjeri su nove sektorske strategije javno dostupne	U potpunosti https://javnepolitike.me
34. U kojoj mjeri nove sektorske strategije zastupaju rodnu ravnopravnost	Minimalno
35. Procenat sektorskih (ili sličnih) radnih grupa sa uključenim/zastupljenim organizacijama koje zastupaju prava žena	14% ³⁹

Predloženi Nacrt Programa za pristupanje Crne Gore Evropskoj uniji 2021-2023 (MPEU 2021-2023) ⁴⁰ bavi se rodnom ravnopravnosti u minimalnoj mjeri. U Nacrt su uključene sljedeće strategije, zakoni i odredbe:

1. Usvajanje *Nacionalne strategije za rodnu ravnopravnost 2021-2025* sa Akcionim planom 2021-2022 i Finalnim izvještajem o realizaciji Akcionog plana za postizanje rodne ravnopravnosti 2017-2021, planirano za II kvartal 2021. godine;
2. Usvajanje Akcionog plana za sprovođenje *Strategije zaštite osoba sa invaliditetom od diskriminacije i unapređenja ravnopravnosti za period 2017-2021*, za 2021. godinu, sa Izvještajem o realizaciji Akcionog plana za 2019. godinu i 2020 – II kvartal 2021;
3. Usvajanje Akcionog plana za sprovođenje *Strategije za unapređenje kvaliteta života LGBTI osoba u Crnoj Gori za period 2019-2023. godine*, za 2021. godinu, sa Izvještajem o realizaciji Akcionog plana za 2020. godinu – II. kvartal 2021;
4. Usvajanje *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije*, prvobitno planirano za IV kvartal 2021. godine, ali je odgođeno za I kvartal 2022. godine.
5. Usvajanje *Nacionalnog dokumenta za implementaciju Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici*, prvobitno planiranog za II kvartal 2021. godine;
6. Usvajanje *Strategije razvoja ženskog preduzetništva 2021-2024*, sa Akcionim planom za 2021. i 2022. – II kvartal 2021. godine.

Nacionalna kancelarija za evropske integracije organizovala je javnu raspravu povodom izrade Programa pristupanja Crne Gore EU 2021-2023 počev od 30. decembra 2021. godine, međutim, prema Izvještaju sa javne rasprave nije bilo zainteresovanih u procesu javnih konsultacija, odnosno nije bilo inicijativa, prijedloga, sugestija niti komentara upućenih Kancelariji, pisanim ili elektronskim putem, u datom roku⁴¹. Nakon toga, OCD su pozvane na online konsultativni sastanak.⁴²

³⁹ 2 od 33, detaljnije o strukturi radnih grupa za pregovaračka poglavlja: <https://www.eu.me/>

⁴⁰ Kompletan dokument: https://www.eu.me/wpfd_file/montenegros-programme-of-accession-to-the-european-union-2022-2023/

⁴¹ Kompletan izvještaj <https://www.gov.me/dokumenta/1dde0a85-f9d5-4b47-ac9c-4b75436c44d4>

⁴² Informacije o sastanku: <https://www.eu.me/novi-program-pristupanja-cg-eu-kljucni-orijentir-za-implementaciju-evropske-agende-crne-gore/>

CŽP je preuzeo aktivnu ulogu u formulisanju jasnih preporuka o izradi nacrtu PPCGEU 2021-2023. Nakon ovih konsultacija, početna verzija dokumenta transformisana je u završni Program pristupanja CG EU 2022-2023⁴³.

U zvaničnom saopštenju za javnost o usvajanju PPCGEU 2022-2023 navodi se da se „korisni inputi dobijaju i od predstavnika civilnog sektora na onlajn konsultacijama“⁴⁴. Međutim, izvještaj sa onlajn konsultacija sa OCD nije javno dostupan. Konačni PPCGEU 2022-2023 uključuje reference o rodnoj ravnopravnosti kako slijedi:

1. Usvajanje *Akcionog plana za sprovođenje Nacionalne strategije za rodnu ravnopravnost za period 2023-2024* – I kvartal 2022. godine;
2. Usvajanje nove *Strategije zaštite osoba sa invaliditetom od diskriminacije i unapređenja ravnopravnosti 2022-2027 sa Akcionim planom 2022-2023* – I kvartal 2022. godine;
3. Usvajanje Akcionog plana za sprovođenje *Strategije za unapređenje kvaliteta života LGBTI osoba u Crnoj Gori za period 2019-2023. godine, za 2022. godinu, sa Izvještajem o realizaciji Akcionog plana za 2021. godinu* – I. kvartal 2022; i Akcioni plan za sprovođenje *Strategije za unapređenje kvaliteta života LGBTI osoba u Crnoj Gori za period 2019-2023. godine, za 2023. godinu, sa Izvještajem o realizaciji Akcionog plana za 2022. godinu* – I kvartal 2023. godine;
4. Usvajanje novog *Zakona o zabrani diskriminacije* planirano za II kvartal 2022. godine;
5. Usvajanje *Nacionalnog dokumenta za implementaciju Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija)*, odgođeno za I kvartal 2022. godine;
6. Usvajanje Akcionog plana za *Strategiju razvoja ženskog preduzetništva 2021-2024, za 2023-2024*;
7. Usvajanje *Zakona o pravnom priznavanju pola po osnovu samoopredjeljenja*, planirano za IV kvartal 2023. godine.

Ostale strategije, odredbe i zakoni, za koje je predviđeno da budu usvojeni⁴⁵, morali bi horizontalno uključiti rodnu komponentu, jer posredno odražavaju i određuju položaj žena na više nivoa, ali ostaje nejasno u kojoj mjeri će biti rodno usmjereni. Direktno pozivanje na rodnu ravnopravnost isključeno je iz ostalih poglavlja, što znači da se među više od 400 odredbi, strategija i zakona predviđenih za usvajanje PPCGEU 2022-2023, za samo sedam gore navedenih može smatrati da direktno utiču na pitanja osnaživanja žena.

Nove sektorske strategije su javno dostupne. Najnovije usvajanje *Strategije reforme javne uprave 2022-2026*⁴⁶ predstavlja solidan primjer⁴⁷ kako se relevantni akteri mogu uključiti u proces izrade

⁴³ Vlada je većinu planiranih dokumenata (izuzev Nacionalnog dokumenta za implementaciju Istanbulske konvencije i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije) usvojila tokom 2021. godine, tako da su uklonjeni iz konačne verzije MPAEU 2022-2023.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Kao što su: Medijska strategija 2022-2026; Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja 2022-2028. Strategija razvoja mikro, malih i srednjih preduzeća 2023-2027; Strategija razvoja turizma Crne Gore 2022-2026 sa Akcionim planom; Strategija razvoja visokog obrazovanja 2022-2026 sa Akcionim planom; Strategija za mlade; Strategija razvoja sporta; Program kulturnog razvoja 2022-2026, sa Akcionim planom za 2023. i mnoge druge.

⁴⁶ Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija, *Strategija reforme javne uprave 2022-2026*, Februar 2022: <https://www.gov.me/en/documents/0aaa040b-0413-46b6-a8c7-5b2c10cdc9dc>

⁴⁷ Strategija RJU 2022 – 2026. izrađena je prema nacionalnoj metodologiji. Proces javnih konsultacija je organizovan kako za strateške tako i za operativne komentare, a dodatno je sprovedena anketa o priorititetnim

sektorskih strategija i dati preporuke za kvalitetniji dokument sa ciljem efikasnog doprinosa unapređenju rada javne uprave⁴⁸. Ipak, preporuke CŽP u Rodnoj analizi RJU⁴⁹, posebno u vezi sa uključivanjem rodne ekspertize u Savjet za reformu javne uprave, nisu uzete u obzir. Generalno, uticaj OCD na ukupno strateško planiranje se mora poboljšati, što zahtijeva veći senzibilitet Vlade da sprovede utemeljene preporuke kada su priložene, ili da pruži solidno objašnjenje u slučaju njihovog odbijanja⁵⁰.

Što se tiče stepena u kojem su sve aktivne sektorske strategije orodnjene, prema rezultatima procjena⁵¹: 51 od 63 važeća strateška dokumenta u 2021. su potpuno rodno slijepa, 5 uglavnom rodno slijepa, 3 uglavnom orodnjena i 4 potpuno orodnjena. Ako saberemo strategije koje su uglavnom ili potpuno orodnjene, dobijamo 7, što je ukupno 11,1% svih strateških dokumenata.

Tokom 2021. godine redovno su vođene javne konsultacije za usvajanje novih sektorskih strategija. Radna grupa za *Strategiju razvoja ženskog preduzetništva 2021-2024* uključivala je rodnu ekspertizu – predstavnice OCD iz oblasti privrede i poslovnog sektora⁵². Rodna ekspertiza je u potpunosti učestvovala i u izradi *Nacionalne strategije za rodnu ravnopravnost 2021-2025*. Iako je *Strategija reforme javne uprave 2022-2026* osmišljena u sveobuhvatnom procesu konsultacija sa različitim OCD,

strateškim ciljevima za inkluzivniji pristup. Osim javnog poziva za učešće OCD u izradi strategije, sprovode se i konkretni intervjui sa odabranim poslovnim udruženjima i kompanijama. Strategija se priprema kroz konsultativne i participativne procese koji uključuju širok spektar zainteresovanih strana (sastanci radnih grupa, organizovanje fokus grupa i intervjua, učešće SIGMA-e, koordinacija sa jedinicom za stratešku koordinaciju GSG. Prije usvajanja, bila je predmet javne rasprave. Mehanizmi praćenja i izvještavanja su definisani i biće operacionalizovani kroz prateći Akcioni plan 2022 – 2024. Na nivou Vlade je uspostavljeno nekoliko mehanizama za ukupnu koordinaciju reforme javne uprave, od kojih je ključni Savjet za RJU (Prim. Ministar je predsjednik Savjeta, a članovi i članice su iz Ministarstva javne uprave, digitalnog društva i medija, Ministarstva finansija i socijalnog staranja, Glavni pregovarač, Uprava za kadrove, UCG i OCD). Formirana je Operativna grupa na nivou Ministarstva – formirano je jezgro tima za implementaciju Strategije RJU sa ključnim kontakt osobama iz svih relevantnih institucija.

⁴⁸ Sistem strateškog planiranja u Crnoj Gori je zasnovan na Zakonu o državnoj upravi (Sl. list CG, br. 78/18, 70/21, 52/22 - na: <https://me.propisi.net/zakon-o-drzavnoj-upravi/>) i pratećim podzakonskim uredbama o metodologiji i postupku izrade, usklađivanju i praćenju sprovođenja strateških dokumenata (Sl. list CG, br. 54/18) - na: <https://javnepolitike.me/wp-content/uploads/2020/11/Methodology-for-policy-development-drafting-and-monitoring-of-strategic-documents-2018.pdf>. Proces kreiranja strategija je participativan i uključuje: državne aktere (međuministarske konsultacije), nedržavne aktere i, gdje je prikladno, međunarodne aktere. Učešće građana i građanki i nevladinih organizacija u donošenju odluka i izradi strategija regulisano je Uredbom o izboru predstavnika OCD u radna tijela organa državne uprave i vršenju konsultacija u pripremi zakona i Strategije (Sl. list CG, br. 41/18). Prema ovim propisima, sve sektorske strategije moraju biti pripremljene. Dodatno, zaključkom specijalne grupe za RJU, Ministarstvu javne uprave, digitalnog društva i medija dat je mandat da sprovodi kontrolu kvaliteta javnih konsultacija/rasprava na državnom nivou - Vidjeti Nacrt IPA III Strateškog odgovora za Crnu Goru na <https://www.gov.me/dokumenta/fd797b2b-a3d3-4f9e-b148-e792cf2ce089>.

⁴⁹ Centar za ženska prava – *Rod u javnoj upravi Crne Gore / Rodna analiza javne uprave u Crnoj Gori*, januar 2022,: <https://womensrightscenter.org/wp-content/uploads/2022/03/Public-Administration-in-Montenegro-Gender-Analysis.pdf>

⁵⁰ Za razliku od dosadašnje prakse, kreatori politike počeli su da objavljuju izvještaje sa javnih rasprava kroz koje se mogu pratiti prihvaćene i ugrađene sugestije OCD. Iako su ovi izvještaji dostupniji nego ranije, još uvijek ponekad nedostaje objašnjenje zašto neki prijedlozi nisu usvojeni.

⁵¹ Komar, Olivera, Elezović, Sanja (autori), dizajniran u ime Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava, uz podršku Misije OEBS-a u CG, a za potrebe Generalnog sekretarijata Vlade, *Instrument/standardizovane smjernice / za ocjenu stepena gender mainstreaminga u strategijama i zakonima sa rodnom analizama 27 važećih strategija u 2021. godini* dostavljenim CŽP na upoznavanje januara 2022. godine.

⁵² Više informacija o strukturi RG na <http://eusluge.euprava.me/eParticipacija/Item/?Id=409>

i horizontalno uključuje pitanja rodne ravnopravnosti, predstavnice OCD koje zastupaju prva žena nisu učestvovala u ovom procesu⁵³. Prilikom izrade *Strategije za socijalno uključivanje Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025*⁵⁴, *Nacionalne strategije razvoja brenda 2022-2026* ili *Strategije digitalne transformacije 2022-2026* takođe nije konsultovana rodna ekspertiza. Ne postoje javno dostupne informacije o strukturi radnih grupa za *Strategiju kvaliteta vazduha 2021-2029*, *Strategiju sajber bezbjednosti Crne Gore 2022-2026*, *Strategiju digitalizacije obrazovnog sistema 2022-2027*, *Nacionalnu strategiju zapošljavanja 2021-2025*, *Strategiju razvoja turizma u Crnoj Gori do 2025*, *Ekonomski razvojni program Crne Gore 2022-2024*, *Program cjeloživotnog karijernog vođenja i savjetovanja 2021-2023*. Pošto izvještaj sa javne rasprave još nije objavljen, nije jasno da li je Vlada usvojila preporuku za *Srednjoročni program rada Vlade 2022-2024* koju je dostavio CŽP. Na osnovu dostupnih informacija, samo su dvije radne grupe za sektorske strategije uključile rodnu ekspertizu u kreiranju strategija koje su sprovedene tokom 2021. godine, što predstavlja 14% od ukupnog broja radnih grupa (2 od 14).

Radne grupe za pregovaračka poglavlja mogu biti i efikasna platforma za otvaranje diskusije o rodnoj ravnopravnosti, posebno u poglavljima u kojima ova pitanja nisu u prvom planu. Kada je u pitanju struktura radnih grupa, iako je ukupan broj žena u pregovaračkoj strukturi relativno visok (439 žena ili 65,5%)⁵⁵, to nužno ne znači da se rodna pitanja redovno pokreću. Takođe, samo dvije predstavnice OCD koje zastupaju prava žena⁵⁶ su članice dvije RG (6% od ukupnog broja članova RG⁵⁷).

KRITERIJUM G. VLADA SPROVODI PREPORUKE O RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI UKLJUČENE U IZVJEŠTAJ O ZEMLJI

36. U kojoj mjeri vlada/institucije sprovode preporuke o rodnoj ravnopravnosti uključene u Izvještaj o napretku CG ka EU	Umjereno
--	----------

Vlada je u 2021. preduzela neke pozitivne korake kako bi sprovela ključne preporuke o pitanjima rodne ravnopravnosti iz Izvještaja EK o napretku CG za 2020. godinu. Na primjer, Vlada je:

- Usvojila *Nacionalnu strategiju rodne ravnopravnosti 2021-2025*, kao i odgovarajuće prateće izvještaje i akcione dokumente;
- Objavila Treći izvještaj o sprovođenju CEDAW konvencije;
- Osnovala Komisiju za praćenje, sprovođenje i izvještavanje o Nacionalnoj strategiji rodne ravnopravnosti;
- Sarađivala sa Kancelarijom Savjeta Evrope u Crnoj Gori na kampanji za promociju besplatne pravne pomoći;
- Sačinila Izvještaj GREVIO komitetu Vijeća Evrope;
- Usvojila Strategiju razvoja ženskog preduzetništva 2021-2024.

Ipak, dalje usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa Istanbulskom konvencijom i preporukama GREVIO komiteta kako bi se usvojile adekvatne definicije rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici tek treba da se postigne, i to kroz izmjene Krivičnog zakonika, Zakonika o krivičnom postupku, Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći i Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, posebno

⁵³ Izvještaj sa sastanaka fokus grupa: <https://wapi.gov.me/download-preview/ec924896-5446-48f7-9551-df6461c6fffa?version=1.0>.

⁵⁴ Više na linku <http://eusluge.euprava.me/eParticipacija/Docs/?Id=480>

⁵⁵ Podaci dobijeni od NIPAC tokom intervjua.

⁵⁶ Maja Raičević iz CŽP u RG 23, i Sandra Miličević iz SCO „Prva multikulturalna organizacija žena u Crnoj Gori – dijalog za jedinstvo“ u RG 7: <https://www.eu.me/en/home-3/>

⁵⁷ Detaljnije o strukturi radne grupe: <https://www.eu.me/>

inkriminisanjem seksualnog uznemiravanja⁵⁸ i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja koji nisu obuhvaćeni navedenim zakonima. Evidentan je nedostatak sistematskog pristupa u pogledu fizičke zaštite žrtava i procesuiranja registrovanih slučajeva, kao i izricanje preblagih sankcija počiniocima nasilja⁵⁹. Pitanje koje izaziva veliku zabrinutost je odnos između prekršajnih i krivičnih predmeta, što sugerira blage sankcije za slučajeve rodno zasnovanog nasilja⁶⁰. Osim toga, još ništa nije urađeno na usvajanju preporuke nadzornih tijela UN-a o podizanju minimalne starosne dobi za stupanje u brak, u vezi sa zabrinjavajućom praksom dogovorenih dječijih brakova u zajednicama Roma i Egipćana⁶¹.

Kako bi ispunila zvaničnu preporuku da razvije kvalitetne mjere zapošljavanja usmjerene na žene⁶², Vlada je:

- usvojila *Strategiju razvoja ženskog preduzetništva 2021-2024*, sa pratećim akcionim planovima.
- Platforma ekonomskog oporavka Crne Gore 2021-2023 horizontalno uključuje rodno specifične ciljeve, ali joj nedostaje dalja evaluacija doprinosa predloženih mjera poboljšanju ekonomskog položaja žena.
- Isto važi i za Program unapređenja konkurentnosti privrede za 2021. godinu koji posebnu pažnju posvećuje podsticanju razvoja preduzetništva mladih i žena, ali nije izrađen na osnovu rodno razvrstanih podataka i ne sadrži konkretne akcije ili rodno osjetljivo budžetiranje za preduzimanje konkretnih aktivnosti.

KRITERIJUM H. PROGRAMIRANJE IPA III NA NACIONALNOM NIVOU DAJE PRIORITET RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI

37. U kojoj mjeri su nadležni državni organi konsultovali organizacije koje zastupaju prava žena u izradi višegodišnjih indikativnih programa [IPA III Strateški odgovor]	Umjereno
38. U kojoj mjeri Višegodišnji indikativni program [IPA III Strateški odgovor] uključuje ciljeve rodne ravnopravnosti	Minimalno
39. U kojoj mjeri godišnji indikativni programi ili akcioni dokumenti uključuju rodnu perspektivu	U potpunosti

IPA III Strateški odgovor bio je predmet javne rasprave krajem 2021. godine⁶³. Nacionalna kancelarija za evropske integracije objavila je javni poziv za dostavljanje primjedbi i sugestija u pisanoj formi sa preciziranim rokom do 5. februara. Prema Izvještaju sa javne rasprave, četiri učesnika su dala komentare na dokument⁶⁴, među njima samo jedna OCD (CŽP). U Izvještaju se navodi da će većina preporuka CŽP o *Prozoru 1: Vladavina prava i temeljna prava* biti uzeta u obzir u

⁵⁸Izvještaj o zemlji za CG, EK 2020, str. 37-38.

⁵⁹Ibid.

⁶⁰ Izvještaj jasno ocenjuje da: „rodno zasnovano nasilje, posebno nasilje u porodici, ostaje ozbiljno i trajno krivično, socijalno i zdravstveno pitanje. U 2020. godini, 265 slučajeva nasilja u porodici (2019: 281) registrovano je kao krivično djelo, a još 2.133 (2019.: 1.819) od strane prekršajnih sudova, dok su specijalizovane OCD zabilježile porast od oko 30% slučajeva u 2020. u odnosu na prethodnu godinu. Procjenjuje se da većina slučajeva rodno zasnovanog nasilja ostaje neriješena“ str. 35.

⁶¹ Izvještaj o zemlji za CG, EK 2020, str. 39

⁶² Ibid, str. 98

⁶³ Više informacija na: <http://eusluge.euprava.me/eParticipacija/Item/DefaultMobile.aspx?Id=706>

⁶⁴ Spisak komentara i dodatne informacije:

<file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/Izvie%C5%A1taj%20sa%20javne%20rasprave.pdf>

budućnosti prilikom kreiranja pojedinih projekata⁶⁵. Usvojene su samo preporuke koje se odnose na sistem zaštite od rodno zasnovanog nasilja i biće uključene u konačnu verziju IPA III strateškog odgovora⁶⁶. Preporuke ČŽP o *Prozoru 2: Dobro upravljanje u domenu reforme javne uprave* uglavnom su odbijene uz obrazloženje da je strategija reforme javne uprave već uključila rodnu perspektivu na horizontalnom nivou⁶⁷. Predlozi ČŽP koji se odnose na unapređenje prikupljanja podataka Državnog zavoda za statistiku (MONSTAT) su odbijeni uz preporuku da se direktno dostave MONSTAT-u kako bi se uključili u proces pripreme za novi Program Državnog zavoda za statistiku 2024-2028, čija izrada će biti pokrenuta početkom 2023.

Ciljevi rodne ravnopravnosti su minimalno uključeni u Nacrt verzije IPA III strateškog odgovora⁶⁸, jer, prema Izvještaju o javnoj raspravi, posebne sektorske strategije detaljno razrađuju pitanja rodne ravnopravnosti. Treba napomenuti da procenat izdvajanja sredstava za rodnu ravnopravnost u okviru *Tematskog prioriteta 5: Osnovna prava*, iznosi samo 1,31% ukupnog budžeta i procjenjuje se da će se realizovati od 2023. godine. Konačna verzija IPA III strateškog odgovora još uvijek nije dostupna.

KRITERIJUM I. NACIONALNI ZAVODI ZA STATISTIKU PRIKUPLJAJU RODNO RAZVRSTANE PODATKE

40. Država ima ažurirani Indeks rodne ravnopravnosti (GEI) na nacionalnom nivou	Ne
41. Da li nacionalni statistički zavodi objavljuju izvještaj sa lako dostupnim rodno razvrstanim podacima koji su dovoljni za upotrebu u javnosti (zasnovano na publikaciji Women & Men)	Umjereno

Prvi **Indeks rodne ravnopravnosti** (GEI) za Crnu Goru objavljen je 2019. godine, sa ukupnom ocjenom 55, dok je prosjek za EU-28 67,4⁶⁹. Svake dvije godine Državni zavod za statistiku (MONSTAT) izdaje ediciju *Žene i muškarci*⁷⁰. Najnovije izdanje za 2020. sadrži podatke, tabele i grafikone bez pratećih detaljnijih statističkih i socioloških analiza. Prikazani podaci se odnose na: stanovništvo, vitalne događaje, obrazovanje, pravosuđe, zapošljavanje i penzionere, politiku i nasilje u porodici. Ovi podaci nisu u potpunosti dovoljni za javnu upotrebu. Na primjer, ne prikupljaju se rodno segregirani podaci o prosječnim platama i penzijama. Podaci o neplaćenom radu i njezi, korišćenju slobodnog vremena, ženama u ruralnim i izmještenim područjima takođe nisu dostupni. Podaci o zaposlenima u javnoj upravi uključeni su samo u slučaju Uprave policije i Ministarstva odbrane, ali u publikaciji nedostaje statistika o zaposlenima u svim drugim državnim institucijama. Postoji određeni nivo neslaganja među istim podacima koje prikupljaju OCD koje rade sa ženama sa

⁶⁵ Iz *Izvještaja o Javnoj raspravi*, ibid.

⁶⁶ U sveobuhvatnoj listi komentara ČŽP na Strateški odgovor IPA III upozorava se na potpuno isključenje planiranih strateških aktivnosti na prevenciji i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici, iako se ova pitanja u izvještajima o zemlji EK kontinuirano prepoznaju kao ozbiljno zabrinjavajuća.

⁶⁷ Iako Strategija reforme javne uprave uključuje rodnu perspektivu, rodna analiza reforme javne uprave koju je uradio ČŽP pokazala je listu nedostataka i ograničenja koja smanjuju prijeko potreban tempo zastupanja rodne perspektive u ovom sektoru. Za detaljnu analizu konsultovati Centar za ženska prava, *Rod u javnoj upravi - rodna analiza javne uprave u Crnoj Gori*, januar 2022: <https://womensrightscenter.org/wp-content/uploads/2022/03/Public-Administration-in-Montenegro-Gender-Analysis.pdf>

⁶⁸ Nacrt IPA III Strateškog odgovora za CG: <https://www.gov.me/dokumenta/fd797b2b-a3d3-4f9e-b148-e792cf2ce089>

⁶⁹ Komar, Olivera, UNDP, Indeks rodne ravnopravnosti 2019, dostupno na:

<https://www.undp.org/montenegro/publications/gender-equality-index-2019>

⁷⁰ Takođe vidjeti https://www.monstat.org/cg/publikacije_page.php?id=213&pageid=142

invaliditetom i podacima kojima raspolaže MONSTAT, uglavnom zbog nedosljednih definicija invaliditeta⁷¹.

KRITERIJUM J. NACIONALNA TIJELA ODGOVORNA ZA EU INTEGRACIJE UKLJUČUJU OSOBLJE SA RODNOM EKSPERTIZOM

42. U kojoj mjeri postoji rodna ekspertiza u vladinom tijelu nadležnom za EU integracije	Minimalno
43. Procenat osoblja obučenog o rodnoj ravnopravnosti u nacionalnom tijelu nadležnom za EU integracije	Minimalno
44. Obim u kojem se kontakt osobe za rodna pitanja (Gender Focal Points) konsultuju u IPA programiranju	Minimalno
45. Obim u kojem ekspertiza o rodnoj ravnopravnosti postoji u nacionalnim statističkim zavodima	Ne može se izvesti zaključak

Tijelo nadležno za EU integracije je Kancelarija za evropske integracije koju vodi glavna pregovaračica koja je ujedno i nacionalna IPA koordinatorka (NIPAC). Sama Kancelarija nema rodnu ekspertizu niti kontakt osobu za rodna pitanja. Ipak, neki članovi osoblja imaju veliko iskustvo u rodnim pitanjima i prošli su obuku o rodnoj ravnopravnosti, iako se njihove primarne dužnosti tiču različitih domena djelovanja. Postoji opšte razumijevanje važnosti odgovarajuće ekspertize u oblasti rodne ravnopravnosti, kako bi se rodna ravnopravnost bolje zastupala u EU procesima, u Kancelariji za evropske integracije kao i među osobljem NIPAC-a: „Mislim da je na nama da budemo aktivnije uključeni u promociju ove teme, da naši zaposleni steknu viši nivo znanja, kako bi mogli komunicirati sa drugim sektorima.”⁷²

Ne postoji relevantna evidencija o nivou angažovanja rodne ekspertize u IPA programiranju i opšte mišljenje je da bi mreža kontakt osoba za rodnu ravnopravnost između ministarstava mogla biti funkcionalnija⁷³. Službenici i zaposleni uključeni u procese EU integracija su svjesni da svaki akcioni dokument treba da uvrsti rodnu ravnopravnost barem kao značajan cilj politike u skladu sa zahtjevima GAP-a III, ali nedostaje dalje razumijevanje o tome kako orodniti IPA akciona dokumenta.

ZAKLJUČAK

Vlada je tokom 2021. godine preduzela korake kako bi ispunila zahtjeve iz Izvještaja EU o napretku CG, i istovremeno je, pokušavajući da odgovori na glavne preporuke koje je izdala EU, usvojila nekoliko strateških dokumenata. Međutim, zastupanje rodne perspektive u usvojenim strateškim dokumentima i dalje je na niskom nivou. Još uvijek nedostaje sistematičniji pristup i djelotvornija koordinacija internih rodnih mehanizama, što rezultira sporim procesom reformi u zemlji. Činjenica

⁷¹ CŽP prepiska sa OCD, Februar 2022.

⁷² Iz intervjua sa glavnim pregovaračem EU, januar 2022.

⁷³ Ibid. Od novembra 2016. godine imenovano je 106 kontakt osoba za pitanja roda i 13 kontakt osoba u medijima na nacionalnom i lokalnom nivou. Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava zaduženo je za komunikaciju sa kontakt osobama i koordinaciju njihovog rada u oblasti rodne ravnopravnosti. Iz Nacionalne strategije za rodnu ravnopravnost 2021-2025: <https://www.gov.me/en/documents/33985332-d431-4c25-9643-e9a15d76e548>, p.25

da Kancelarija za evropske integracije nema formalno imenovane kontakt osobe za rodna pitanja (GFP) sa punim radnim vremenom među svojim osobljem rezultira nedovoljnim zastupanjem rodne perspektive kako u praćenju nacionalnog usklađivanja sa *acquis*-om, tako i u ukupnom državnom procesu ka EU integracijama. Konsultacije sa iskusnim OCD koje zastupaju prava žena mogu doprinijeti boljem rodnom usmjeravanju ovih procesa, a takođe i poboljšati zastupanje rodne perspektive u reviziji IPA III akcionih dokumenata, sa ciljem da se osigura puna usklađenost sa kriterijumima OECD DAC-a. Međutim, to još uvijek ne uključuje neophodne procese unaprjeđenja kapaciteta relevantnih institucija u pogledu rodne ekspertize.

Sa druge strane, u procesu praćenja identifikovano je nekoliko pozitivnih akcija: rodne analize relevantnih strategija rezultirale su početnom vrijednošću od 11,1%⁷⁴ u odnosu na koju će sve buduće evaluacije potencijalno pokazati nivo napretka u orodnjavanju dokumenata i politika. Praksa sprovođenja javnih konsultacija o sektorskim strategijama, uključujući i IPA III Strateški odgovor, uz obavezno učešće sektora civilnog društva, uz objavljivanje izvještaja sa javnih rasprava, pozitivni su znaci usvajanja inkluzivnog i transparentnog pristupa, koji bi trebalo nastaviti i u budućnosti.

Međutim, još uvijek ima prostora za poboljšanje. Javne konsultacije bi mogle biti inkluzivnije i bolje strukturirane uz korištenje posebnih upitnika, osmišljenih na osnovu relevantnih statistika i podataka kako bi se dobili korisni odgovori. Državni zavod za statistiku takođe treba da proširi prikupljanje i upotrebu rodno razvrstanih podataka u svojim publikacijama kako bi pružio jasnu i informisanu sliku o statusu rodne ravnopravnosti u društvu. Indeks rodne ravnopravnosti kao i Profil rodne ravnopravnosti (povezani sa CLIP-om) sadrže korisne informacije u tom pogledu, ali Profilu rodne ravnopravnosti još uvijek nedostaju informacije o vitalnoj ulozi OCD koje zastupaju prava žena u oblastima koje se odnose na političko učešće, trgovinu ženama, zapošljavanje i socijalnu zaštitu, uključujući upućivanje na sve tekuće projekte OCD o rodnoj ravnopravnosti i osnaživanju žena koje finansira EU.

Delegacija EU u Crnoj Gori nastavlja da poklanja pažnju rodnim pitanjima. Dolaskom nove ambasadorke EU, zagovaranje rodne ravnopravnosti podignuto je na viši politički nivo⁷⁵. Delegacija EU je tokom 2021. godine bila aktivno angažovana na promociji proaktivnog pristupa u borbi protiv rodno zasnovanog nasilja, ekonomskom osnaživanju žena, unaprjeđenju integracije Romkinja i Egipćanki u društvo, promociji pozitivnih primjera uspješnih mladih žena, žena u nauci, podržavanju LGBTIQI događaja, unaprjeđenju prava djevojčica, borbe protiv mizoginije i govora mržnje usmjerenog prema ženama⁷⁶. Tokom marta 2021. godine, Delegacija EU je, u crnogorskim srednjim školama, organizovala niz radionica posvećenih ženama u aktivizmu⁷⁷. Delegacija EU je 2021. godine usvojila

⁷⁴ Komar, Olivera, Elezović, Sanja, *Instrument/standardizovane smjernice/ za ocjenjivanje stepena rodne ravnopravnosti u strategijama i zakonima uz rodnu analizu 27 važećih strategija u 2021. godini*, izrađen u ime Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava, uz podršku Misije OEBS-a u CG, a za potrebe Generalnog sekretarijata Vlade,, dato na uvid ČŽP januara 2022.

⁷⁵ Ona se, povodom 8. marta, obratila svim zainteresovanim stranama da preduzmu konkretne akcije kako bi pomogli ženama i djevojkama u Crnoj Gori da vode sigurnije, zdravije i prosperitetnije živote.

⁷⁶ 684 / 5,000

Translation results

Na primjer: 16 dana aktivizma; Brifing sa diplomatskim misijama i WCSO u organizaciji Ambasade Češke Republike i Slovenačke ambasade, 7. decembra 2021.; Promocija programa ROMAATED, uz podršku Programske kancelarije Savjeta Evrope u Podgorici, 18. novembar 2021.; Predstavnici Delegacije EU učestvovali na Pride-u, 16. oktobra 2021.; Promocija Međunarodnog dana djevojčica, 11. oktobra 2021.; U okviru projekta Reporting Diversity Network 2.0 koji sprovodi Institut za raznovrsnost medija Zapadni Balkan u saradnji sa Centrom za istraživačko novinarstvo u Crnoj Gori koji finansira EU, razgovarale su sa ljudima koji su bili izloženi napadi, 9. jul 2022.

⁷⁷ Kompletни podaci: https://www.eeas.europa.eu/node/95392_en

CLIP za implementaciju GAP III. Uspostavljanje redovnog dijaloga sa OCD koje zastupaju prava žena, kako bi se osigurala veća koordinacija i saradnja po pitanjima rodne ravnopravnosti, u budućnosti može doprinijeti procesu implementacije CLIP-a.

Veći nivo uključenosti i konsultacija sa OCD od strane Delegacije EU bi takođe trebalo razmotriti u kontekstu pripreme Odbora za stabilizaciju i udruživanje i relevantnih sastanaka pododbora. Praksa redovnih zajedničkih sastanaka, suspendovanih na određeno vrijeme tokom pandemije, pokazala se pozitivnom i efikasnom i treba je nastaviti. Kako bi rad Delegacije EU bio još uticajniji, potrebno je organizovati kontinuirane programe obuka o rodnim pitanjima za osoblje Delegacije EU. Takođe, kontakt osoba za rodna pitanja treba da bude pozicija sa punim radnim vremenom, jasno definisanim zadacima i odgovarajućim pristupom donošenju odluka i resursima.

Nalazi monitoringa pokazuju da su ključni akteri zaduženi za procese EU integracija u Crnoj Gori umjereno pripremljeni da efikasno i koordinisano ispunjavaju strateške obaveze EU i države za postizanje standarda rodne ravnopravnosti. Istraživanje ukazuje da postoji osoblje, kako u svim strukturama vlasti, posebno u Nacionalnoj kancelariji za evropske integracije, i u Delegaciji EU, koje je stručno i posvećeno unapređenju rodne ravnopravnosti. Međutim, bez sveobuhvatnog i sistematskog pristupa, dovoljnih ljudskih i finansijskih resursa, aktivne mreže internih kontakt osoba (GFP) i vidljivog uticaja OCD koje zastupaju prava žena, biće teško postići ambiciozne ciljeve usklađivanja sa pravnim tekovinama EU o rodnoj ravnopravnosti, kao i onih odabranih u okviru GAP-a III.

PREPORUKE

ZA EU:

- 1) Orodiniti sva poglavlja budućih Izvještaja EK o napretku CG, u skladu sa obavezama EU;
- 2) Proširiti preporuke EK, kako bi uključile pitanja o licenciranju, finansiranju i ukupnom statusu OCD koje pružaju specijalizovane usluge ženama suočenim sa problemom nasilja, kao i detaljniju analizu negativnog i nesrazmjernog efekta COVID-19 na žene;
- 3) Vršiti pritisak na Vladu da preispita proces licenciranja i finansiranja OCD, kako bi se eliminisala mogućnost davanja licence i finansiranja organizacija čiji menadžment i osoblje imaju krivične dosjee;
- 4) U cijelom Izvještaju o zemlji koristiti rodno razvrstane podatke i dati preporuke o tome kako proširiti podatke i statistike, posebno u predstojećem popisu;
- 5) Pružiti informacije o ženama koje učestvuju u mirovnim misijama i implementaciji akcionih planova Rezolucije 1325.
- 6) Podići nivo razumijevanja značaja Rezolucije UN 1325 i obezbijediti prostor za dijalog o ženama, miru i sigurnosti između OCD i osoblja Delegacije EU, u kontekstu implementacije GAP III.
- 7) Promovisati dijalog i uključivanje ženskih organizacija prije sastanaka pododbora. Razmotriti dostavljanje zaključaka sa sastanaka odbora i pododbora za stabilizaciju i pridruživanje o pitanjima rodne ravnopravnosti. Insistirati na praksi redovnih sastanaka sa OCD, što takođe može doprinijeti boljoj koordinaciji između lokalnih OCD koje rade na istom polju.
- 8) Osigurati inkluzivan i participativan sistem izvještavanja tokom implementacije GAP III stimulišući učešće OCD koje zastupaju prava žena.
- 9) Uključiti sve projekte OCD koje zastupaju prava žena koje finansira EU i u saradnji sa UNDP-om u buduća izdanja Profila rodne ravnopravnosti.
- 10) Unaprijediti saradnju sa OCD koje rade na pravima žena sa invaliditetom i žena na selu. Osigurati da njihovi predstavnici budu pozvani na konsultacije koje organizuje Delegacija EU;

- 11) Unaprijediti saradnju sa lokalnim opštinama u cilju podizanja vidljivosti aktivnosti rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou;
- 12) Nastaviti saradnju sa Parlamentom u cilju jačanja značaja rada Ženskog parlamenta, uključujući promociju Odbora za rodnu ravnopravnost radi jačanja njegove vidljivosti i uloge u praćenju i vršenju uticaja na buduće zakone i odredbe;
- 13) Organizovati redovne obuke za članove Delegacije EU o pitanjima rodne ravnopravnosti, uključujući obaveze GAP III u vezi sa zastupanjem rodne perspektive;
- 14) Razmotriti uspostavljanje pozicije kontakt osobe za rodna pitanja u EUD-u, sa punim radnim vremenom i standardizovanim opisom posla, uključujući stručnost potrebnu za poziciju, pristup donošenju odluka unutar EUD-a, raspoložive resurse i odgovornosti, kako u procesu programiranja, tako i u dijalogu o politici rodne ravnopravnosti.
- 15) Nastaviti sa dobrom praksom razvoja više sektorskih rodnih analiza radi aktivnog informisanja o programima EU i domaćim programima/politikama na rodno orijentisan način;
- 16) Koristiti rodno osjetljiv jezik u zvaničnim objavama na društvenim mrežama na crnogorskom jeziku.

ZA VLADU:

- 1) Uključiti predstavnice OCD koje zastupaju prava žena, a posebno one koji rade sa ženama sa invaliditetom, samohranim majkama, ženama starije životne dobi i ženama iz ruralnih područja u procese konsultacija koje se preduzimaju prije donošenja konačnih odluka. Dobar iskorak bio bi imenovanje predstavnica OCD koje zastupaju prava žena u Savjet za reformu javne uprave, što, za sada, nije predviđeno;
- 2) Podsticati javnu raspravu i učešće civilnog društva u kreiranju strategija i zakona redovnim izvještavanjem o ishodu javne rasprave uključujući ocjenu odbijenih sugestija. Usmjerene konsultacije, upitnici i obezbjeđivanje rodno razvrstanih podataka u određenom sektoru mogu biti od pomoći u ovom pogledu;
- 3) Kancelarija za EU integracije treba da se intenzivnije uključi u procese praćenja strategija i zakona u skladu sa *acquis-om* o rodnoj ravnopravnosti;
- 4) Promovisati debatu o rodnim pitanjima u određenim sektorima u okviru rada radnih grupa i podići nivo razumijevanja značaja uključivanja OCD koje zastupaju prava žena u njihov rad;
- 5) Unaprijediti rodnu ekspertizu zaposlenih u Kancelariji za evropske integracije i obezbijediti da svi zaposleni u NIPAC-u steknu osnovna znanja o rodnoj ravnopravnosti. Razmotriti institucionalizaciju pozicije kontakt osobe za rodna pitanja sa punim radnim vremenom u Nacionalnoj kancelariji za EU integracije;
- 6) Uspostaviti i podržati mrežu kontakt osoba za rodna pitanja među ministarstvima, koja je ključna za dugotrajna sistematska dostignuća;
- 7) Osigurati konsultacije stručnjaka i stručnjakinja za rodna pitanja za programske aktivnosti IPA III, posebno u osmišljavanju svih akcija;
- 8) Osigurati da se adekvatna finansijska sredstva opredijele za ciljeve postizanja rodne ravnopravnosti (GM2 i GM1) u okviru IPA III Strateškog odgovora i pratiti efikasnost realizacije predviđenih ciljeva;
- 9) Razmotriti konsultacije sa iskusnim OCD koje zastupaju prava žena u cilju fokusiranja na rodnu ravnopravnost u IPA akcionim dokumentima i osiguravanja ispravne upotrebe OECD markera roda;
- 10) Osigurati da rodna pitanja budu bolje integrisana u buduće zakone/odredbe/strategije u skladu sa MPAEU 2022-2023 i poboljšati efikasnost usvajanja predviđenih dokumenata koji se odnose na rod;

- 11) Unaprijediti stepen orodnjenosti budućih sektorskih strategija;
- 12) Proširiti podatke u budućem izdanju publikacije "Žene i muškarci" u odnosu na sve zaposlene u javnoj upravi, rodne razlike u isplatama penzija, podatke o prosječnim platama, neplaćenom radu itd.;
- 13) U cjelosti ispuniti preporuke iz Državnog izvještaja EU bez odlaganja usvajanja vitalnih odredbi koje se tiču prava žena, a posebno onih koje se tiču rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici;
- 14) Razviti dijalog i institucionalizovati saradnju sa OCD, obezbjeđujući adekvatan prostor za svrsishodne konsultacije o reformama koje se odnose na pridruživanje EU, uključujući i one čiji je cilj podsticanje rodne ravnopravnosti u procesima integracija.

ANEKSI

ANEKS 1. IZVORI PODATAKA

LITERATURA:

- Izvještaj za Crnu Goru za 2021. Godinu uz *Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Savjetu, Evropskom ekonomskom i socijalnomkomitetu i Komitetu regiona, Saopštenje o Strategiji proširenja EU za 2020. godinu*
- Izvještaj za Crnu Goru za 2021. Godinu uz *Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Savjetu, Evropskom ekonomskom i socijalnomkomitetu i Komitetu regiona, Saopštenje o Strategiji proširenja EU za 2021. godinu*
- Institut alternativa, *The Enlargement Impasse and the Necessity for its Transformation*, 2021
- Komar, Olivera, Elezović, Sanja, *Instrument/standardizovane smjernice/ za ocjenjivanje stepena rodne ravnopravnosti u strategijama i zakonima uz rodnu analizu 27 važećih strategija u 2021. godini*, izrađen u ime Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava, uz podršku Misije OEBS-a u CG, a za potrebe Generalnog sekretarijata Vlade,
- Komar, Olivera, UNDP, *Indeks rodne ravnopravnosti*, 2019.;
- UNDP, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava i EU, *Profil rodne ravnopravnosti 2021.*
- Centar za ženska prava, *Doprinos Državnom izvještaju EK, Prava žena u Crnoj Gori*, 2020;
- Centar za ženska prava, *Rodna ravnopravnost u javnoj upravi u Crnoj Gori*, 2022.;

ZAKONI I ODREDE:

- Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti (Službeni list Crne Gore, br. 27/13...31/17) <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/zakon-o-socijalnoj-i-djecioj-zastiti.html>
- Zakon o državnoj upravi (Službeni list Crne Gore, br. 78/18, 70/21, 52/22) at: <https://me.propisi.net/zakon-o-drzavnoj-upravi/>

STRATEŠKA DOKUMENTA:

- Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava, Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost 2021-2025

- <https://www.gov.me/en/documents/33985332-d431-4c25-9643-e9a15d76e548>
- Metodologija za razvoj politike, izradu i praćenje dokumenata strateškog planiranja na: <https://javnepolitike.me/wp-content/uploads/2020/11/Methodology-for-policy-development-drafting-and-monitoring-of-strategic-documents-2018.pdf>
- Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija, Strategija reforme javne uprave 2022-2026, 2022
<https://www.gov.me/en/documents/0aaa040b-0413-46b6-a8c7-5b2c10cdc9dc>
- Radna verzija IPA III strateškog odgovora za Crnu Goru
<https://www.gov.me/dokumenta/fd797b2b-a3d3-4f9e-b148-e792cf2ce089>

IZVORI SA INTERNETA:

- www.womensrightscenter.org
- www.dokumenta.me
- www.pobjeda.me
- www.canu.me
- www.gov.me
- www.data.consilium.europa.eu
- www.parlament.gv.at
- www.ec.europa.eu
- www.statista.com
- www.osce.org
- www.podgorica.me
- www.standard.co.me
- www.eu.me
- www.eusluge.euprava.me
- www.undp.org
- www.monstat.org
- www.skupstina.me

SPISAK INTERVIJUA:

- Intervju sa glavnom pregovaračicom za EU and NIPAC, 28. Januar 2022.
- Intervju sa kontakt osobom za rodna pitanja u EU Delegaciji, 10. Februar 2022.
- Nacionalni sastanak umrežavanja sa 10 predstavnica istaknutih organizacija civilnog društva koje rade na polju rodne ravnopravnosti i ljudskih prava: Udruženje Spectra, QUEER MNE, Udruženje mladih sa hendikepom CG, Ženska alijansa za razvoj, Institut Alternativa, Savez slijepih, SOS Nikšić, Akcija za ljudska prava, NVO Stana, NVO Juventas, 25. februar 2022.

ANEKS 2. ANALIZA IPA III AKCIONIH DOKUMENATA

Postoji ukupno PET Akcionih dokumenata za IPA III (2021-2027), u kojima su rodna ravnopravnost i osnaživanje žena i djevojaka postavljeni kao značajni ciljevi, ali zbog internih nedoslednosti dokumenata (nedostatka rodne analize i rodno razvrstanih podataka i izostanka relevantnih indikatora za mjerenje unaprijeđenja rodne ravnopravnosti) svi treba da budu označeni sa GM0.

1. Instrument za evropske integracije: informacije koje se odnose na rodnu perspektivu su samo dio poglavlja o orodnjavanju: „Akcija će posebno doprinijeti jačanju kapaciteta osoblja u svim resornim ministarstvima koja rade na postizanju rodno orjentisanih zahtjeva UN, EU, CoE i OSCE-a, usmjerenih na postizanje rodno osjetljivih politika, zakonodavstva i programiranja, kao i na ravnotežu rodne zastupljenosti u relevantnim operativnim strukturama, učešće u intervencijama izgradnje kapaciteta, itd. Konačno, koncept jačanja rodne perspektive će se uzeti u obzir u svim fazama implementacije projekata kako bi se omogućilo i podstaklo učešće žena u svim oblastima razvoja politika čije će formulisanje ova akcija pomoći.“ Analiza konteksta ne uključuje rodne procjene. Kao oblasti za dalje unapređenje dokument prepoznaje vezu između strateških planova i budžetskih sredstava; srednjoročne perspektive u planiranju i budžetiranju; upravljanje javnim investicijama, imovinom i fiskalnim rizicima i efikasno mjerenje i evaluaciju učinka, ali nije prepoznata potreba za unaprijeđenjem rodno odgovornog javnog budžetiranja, koje je u direktnoj vezi sa uspješnom implementacijom upravljanja javnim finansijama. Takođe, kada se analizira komplementarnost oblasti podrške sa nacionalnim strateškim dokumentima, ne postoji ni jedan komentar o potrebi obezbjeđivanja ravnomojerne rodne zastupljenosti na rukovodećim i visokim pozicijama u javnoj upravi, iako je izgradnja snažnih administrativnih kapaciteta prepoznata kao jedan od ključnih prioriteta u ovom IPA akcionom dokumentu. Mada su rodna ravnopravnost i osnaživanje žena i djevojčica označeni kao značajan cilj (GM1), sam dokument ne posjeduje rodno razvrstane podatke, niti daje bilo kakvu detaljnu analizu konteksta na koju bi se ovaj cilj oslanjao. U Logičkom okviru za modalitet projekta, jedan od dva indikatora za “Rezultat 1: Pregovori o pristupanju, transpozicija *acquis*-a i podržana implementacija politika EU” je: “Ocjena dobijena iz izvještaja o Monitoringu usmjerenom na rezultate (ROM) u odnosu na kriterijume evaluacije Odbora za razvojnu pomoć Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD DAC). Ipak, indikatori ostaju potpuno rodno slijepi.
2. Akcija EU za životnu sredinu i klimu – informacije koje se odnose na rodnu perspektivu su takođe dio poglavlja o orodnjavanju: „Ova akcija će doprinijeti cilju br. 4 EU strategije za rodnu ravnopravnost 2020 – 2025: Orodnjavanje i interseksionalna perspektiva u politikama EU, tretiranjem jednakih mogućnosti za muškarace i žene kao sastavnog dijela njenog osmišljavanja, implementacije, praćenja i evaluacije”⁷⁸. Ova opšta napomena ostaje ispod minimalnih standarda rodne ravnopravnosti u zelenim politikama. Dokument ne uključuje gotovo nijednu od aktivnosti GAP III koje bi trebale doprinijeti, na primjer: promociji učešća i liderstva djevojčica i žena kako bi se osigurale rodno odgovorne strategije za ublažavanje klimatskih promjena i prilagođavanje, smanjenju rizika od katastrofa i inkluzivnom i održivom upravljanju prirodnim resursima; osnaživanju mreža žena u sektorima zelene tranzicije kao što su održivo upravljanje šumama, poljoprivreda i energija; podržavanju ženskog poduzetništva i zapošljavanja u zelenoj, plavoj i cirkularnoj ekonomiji, uključujući

⁷⁸ ANEKS II Odluke Komisije o sprovođenju godišnjeg akcionog plana u korist Crne Gore za 2021. godinu AKCIONI DOKUMENT „EU ZA ŽIVOTNU I KLIMATSKU AKCIJU POLITIKE U CRNOJ GORI“ str.17: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance/montenegro-financial-assistance-under-ipa-ii_en

čisto kuvanje i održivu energiju, održive ribolovne aktivnosti, promociju rodno transformativnog pristupa poljoprivredi, ribarstvu i akvakulturi i prehrambenim sistemima, zasnovanim na izgradnji kapaciteta za seoske žene itd. Mjere unapređenja prikupljanja podataka ili izgradnje kapaciteta iz akcionog dokumenta nisu osmišljene na način da poboljšaju ili barem prate uključivanje i učešće žena u procesima. U dokumentu ne postoji nijedan indikator zasnovan na polu niti rodno ravrstan podatak, iako je za to bilo dovoljno prostora, posebno u mjerenju broja obučenog osoblja za svaki ishod. Može se primijetiti da apsolutno nedostaju indikatori koji mjere efikasnost mehanizama orodnjavanja (pomenutog u Opštim napomenama).

3. EU za povezanost i zelenu agendu – informacije koje se odnose na rodnu perspektivu su dio poglavlja o orodnjavanju. Ovaj akcioni dokument će takođe doprinijeti Cilju 4 Strategije EU za rodnu ravnopravnost 2020-2025. Rečeno je da će Strategija rodne ravnopravnosti uključiti adekvatne mehanizme za praćenje odgovornosti (kao što su specifični unaprijed definisani indikatori) i početnu identifikaciju rodnih razlika i dispariteta u svim oblastima aktivnosti. Dokument predviđa da je rodnu analizu potrebno stalno sprovoditi, posebno uz proširenje ravnopravnog učešća žena na svim nivoima donošenja odluka tokom procesa konsultacija. Međutim, bez osmišljavanja konkretnih akcija, ostaje nejasna stvarna posvećenost jačanju rodne perspektive u transportnim politikama. Nisu navedeni podaci koji ukazuju na to da više žena koristi javni prevoz ili da je više žena pogođeno siromaštvom u pogledu energetike. Bezbjednost transporta je sama po sebi rodno pitanje, ali nije tretirana na taj način. U akcionom dokumentu izostaje uključivanje rodnih pitanja, iako ona moraju biti prioritet u dijelovima dokumenta koji se odnose na izradu studije dionice puta visokog rizika, koja predviđa socijalne i ekološke uticaje, ali ne i procjenu uticaja na rod. Opšta napomena: „Promovisanjem ekološki prihvatljivih transportnih akcija i mjera za unapređenje performansi i efikasnosti transportne mreže, doprinoseći većoj bezbjednosti i sigurnosti stanovništva, ovaj akcioni plan će doprinijeti smanjenju nejednakosti koje leže u srcu razvojnih problema i shodno tome voditi se pristupom zasnovanim na pravima“⁷⁹ nije povezana sa preciznim ciljevima i rodnim indikatorima. U dokument nije uključen ni jedan rodno zasnovan cilj ili pokazatelj. Takođe se može primijetiti da apsolutno nedostaju indikatori koji mjere efikasnost mehanizama za orodnjavanje (koji se pominju u Opštim napomenama).
4. EU za sektor poljoprivrede – informacije koje se odnose na rodnu perspektivu su dio poglavlja za orodnjavanje: „Obaveze u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja navedene u APAGE 2017 – 2021. : (i) Uvesti poreske olakšice za samozaposlene žene, preduzetnice i žene zaposlene u poljoprivredi (u saradnji sa Ministarstvom finansija), (ii) Podržati promociju aktivnosti udruženja u poljoprivredi i/ili zanatstvu koje vode žene (u saradnji sa Ministarstvom održivog razvoja i turizma i Direkcije za razvoj malih i srednjih preduzeća) i; (iii) Pružiti podršku u evaluaciji projekata za ulaganja u domaćinstva u vlasništvu žena (u saradnji sa Ministarstvom privrede i Investiciono razvojnim fondom). Ministarstvo poljoprivrede preuzima odgovornost za sprovođenje navedenih aktivnosti uz obraćanje pažnje na postizanje definisanog seta indikatora. Što se tiče ove konkretne akcije, Ministarstvo poljoprivredeće će osigurati primjenu zastupanja rodne perspektive u kreiranju novih

⁷⁹ ANEKS III Odluke Komisije o finansiranju godišnjeg akcionog plana u korist Republike Crne Gore za 2021. godinu AKCIONI DOKUMENT „EU ZA POVEZIVANJE I ZELENU AGENDU“, str.57: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance/montenegro-financial-assistance-under-ipa-ii_en

politika i programa. Posebna pažnja će se posvetiti ravnopravnom učešću žena u aktivnostima obuke, a informisanje poljoprivrednika i poljoprivrednih proizvođača o aktivnostima unakrsnog usklađivanja sprovodiće se sa dužnom pažnjom ka uključivanju proizvođača iz teže dostupnih područja, posebno žena. Od svih izvođača će se tražiti da dostave plan monitoringa za prikupljanje podataka o učešću muškaraca i žena tokom faze implementacije. (...) U pripremi akcije vodiće se računa o principu ravnopravnosti, u skladu sa odredbama Ustava, gdje se osnovne slobode i prava ne mogu diskriminisati po osnovu pola, rase, boje kože, jezika, vjeroispovijesti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, materijalnog ili društvenog statusa. Sve aktivnosti će biti u skladu sa principom jednakog tretmana i mogućnosti. Jednake mogućnosti će biti zaštićene tako što će svim ciljnim grupama biti jednako dostupne potrebne informacije, čije je širenje osmišljeno tako da bude dostupno svima i da pokrije cijelu teritoriju.(...)Ishodi akcija će se fokusirati na dobrobit svih građana, a posebno nacionalnih manjina i ugroženih društvenim grupa, imajući u vidu da ove grupe često žive u sredinama gdje je rješavanje problema jedan od najviših prioriteta.“⁸⁰ Rodna ravnopravnost i osnaživanje žena i djevojčica označeni su kao značajan cilj, dok postoji samo jedan indikator: *Broj obučenog i operativnog osoblja, sa početnom vrijednošću 0 i očekivanom vrijednošću 13, od čega je 9 žena, koji je u vezi sa Rezultatom 9: Unaprijeđen administrativni i inspeksijski kapaciteti Uprave za ribarstvo za razvoj i implementaciju politike i Rezultat 2: Usvojen zakonodavni okvir u oblasti ribarstva sa značajnim nivoom usklađenosti sa aquis-em EU i značajno unaprijeđeni kapaciteti za punu implementaciju Zajedničke ribarske politike (CFP) na dan pristupanja EU.* Uz mali napor da se u analizu konteksta uključe podaci razvrstani po rodu i da se bolje povežu indikatori i ciljevi sa aspekta unapređenja rodne perspektive, ovaj dokument bi mogao biti označen sa GM1. Međutim, analiza konteksta ne uključuje rodni aspekt. Nadogradnja postojeće statistike o poljoprivrednim gazdinstvima i zaposlenima u komercijalnom morskom ribarstvu u rodno-osjetljivo ili detaljnije objašnjenje izazova sa kojima se susrijeću korisnici i korisnice, razrađena iz perspektive žena koje su dio sektora, mogla bi dodatno unaprijediti ovaj dokument.

5. EU Reform Facility – informacije koje se odnose na rodnu perspektivu su dio poglavlja o orodnjavanju: „Ova akcija će posebno doprinijeti jačanju kapaciteta osoblja u svim resornim ministarstvima doprinoseći postizanju rodno orjentisanih zahtjeva UN, EU, Savjeta Evrope i Organizacije za evropsku sigurnost i saradnju za rodno osjetljive politike usmjerenih na postizanje rodno osjetljivih politika, zakonodavstva i programiranja, kao i na ravnotežu rodne zastupljenosti u relevantnim operativnim strukturama, učešće u intervencijama izgradnje kapaciteta, itd. u svim fazama implementacije projekata kako bi se omogućilo i podstaklo učešće žena u svim oblastima razvoja politika čije će formulisanje ova Akcija pomoći“⁸¹. Analiza konteksta uključuje, još uvijek vrlo skromno, rodnu perspektivu vezanu za negativan uticaj COVID-19. "Primjećuje se da su žene često nosile teret ovih novih društvenih i ekonomskih izazova." ⁸² Kako bi akcioni dokument što bolje zastupao rodnu perspektivu, nju je potrebno implementirati, zajedno sa relevantnim podacima, u daljoj analizi

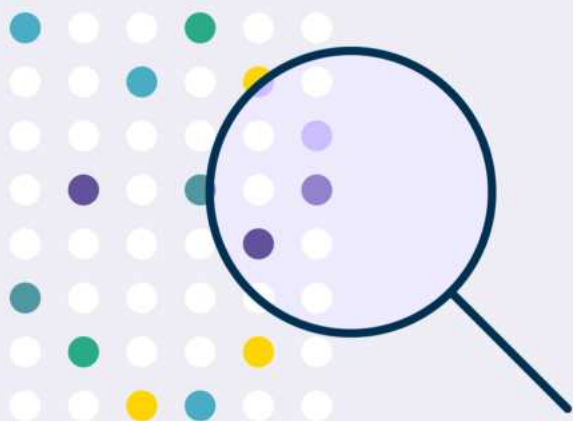
⁸⁰ ANEKS IV Odluke o sprovođenju Komisije o finansiranju godišnjeg akcionog plana u korist Crne Gore za 2021. godinu, Akcioni dokument „Podrška EU sektoru poljoprivrede u Crnoj Gori“, str.16.

https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance/montenegro-financial-assistance-under-ipa-ii_en

⁸¹ ANEKS V Odluke Komisije o finansiranju godišnjeg akcionog plana u korist Crne Gore za 2021. godinu AKCIONI DOKUMENT “EU FACILITY REFORM”, str.17: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance/montenegro-financial-assistance-under-ipa-ii_en

⁸² Ibid, str.7

uključenosti žena u otvaranje novih radnih mjesta u skladu sa S3, dinamike privatnog sektora, digitalne transformacije malih i srednjih preduzeća, procentom žena članica upravnih odbora državnih preduzeća, rodno osjetljivog budžetiranja u izvještavanju o učinku i odgovornosti (RJU) itd. Ciljevi koji se tiču žena su uvijek dodatni rezultat glavne akcije. Postoje 3 rodna indikatora: 1. Indikatori učinaka koji se odnose na Rezultat 1: Primjeri efikasnijeg pružanja javnih usluga (uključujući one koje utiču na ugrožene osobe, žene i djevojčice), podrške i povratnih informacija korisnika/krajnjih korisnika, veće ekonomske i finansijske stabilnosti; 2. Indikatori učinaka koji se odnose na Rezultat 3: a) Povećanje broja grantova za inovacije koje podržava vlada, s dodatnim naglaskom na one koje sprovode žene i b) Povećan broj malih i srednjih preduzeća podržanih u uvođenju digitalizacije i zelene prakse u njihovu proizvodnju, uključujući i ona vode žene. Dokument ne uključuje rodno razvrstane podatke. Kao i u prethodnom slučaju, uz neznatan trud na uvođenju rodne perspektive, akcioni dokument bi se mogao označiti sa GM1, budući da se rodna ravnopravnost i osnaživanje žena i djevojčica navode kao značajan cilj.

Zastupanje rodne perspektive u procesu pristupanja EU

Izveštaj o procjeni države

Crna Gora

2022

Partnerska organizacija

WOMEN'S RIGHTS CENTER
CENTAR ZA ŽENSKA PRAVA